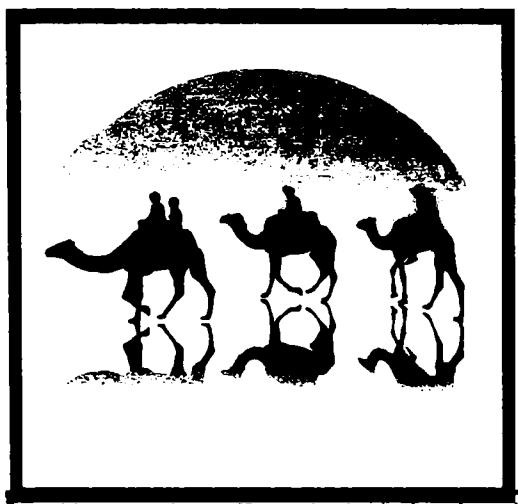


ОГ МАНДИНО

ДУНЁНИНГ
ЭНГ БУЮК
САВДОГАРИ



ТОШКЕНТ
«DAVR PRESS» НМУ
2016

Ог Мандионинг миллионлаб нусхада чоп этилган китоблари уни инсоният тараққиёти муаммоларини ечишга ҳаракат қилган буюк ёзувчи сифатида дунёга танитди. Унинг асарларини бутун дунёда — Америка корпорацияси маъмурларидан тортиб, япон фабрикаларининг оддий ишчиларигача, Мексика қамоқхоналарида ётган маҳбуслардан тортиб, оддий немис уй бекаларигача, қўйинтки, миллати, ирки, ижтимоий келиб чиқишидан катъи назар, ҳар бир инсон севиб мутолаа қилади.

“Дунёнинг энг буюк савдогари” асарида муаллиф оддий савдо қилиш қонун-қоидаларини ҳаётий, фалсафий фикрлар билан уйғунлаштирган.

Китоб кенг ўқувчилар оммасига мўлжалланган.

Рус тилидан Рустам Жабборов таржимаси.

Барча ҳуқуқлар амалдаги қонуларга асосан ҳимояланган.

“DAVR PRESS” нашриёт-матбаа уйининг ёзма рухсатисиз ушбу нашрни қисман ёки тўлиқ ҳолда бошқа оммавий ахборот воситаларида электрон ёки механик кўринишда кўчириб босиш, магнит ташувчи воситаларда тарқатиш қатъий тақиқланади.

ISBN 978-9943-984-21-9

© «DAVR PRESS» НМУ, 2016



МУҶАДДИМА

Салом... Мен — Ог Мандино. Олис болалик хотираларимнинг аксарияти кечадигидек яккол кўз ўнгимда: хар доим уларни ёдга олганимда энг аввал жиккаккина малласоч аёл — онамнинг сиймоси кўз ўнгимда гавдаланади. Унинг ўз ўғли ҳақидаги орзулари ўта антика эди: “Қачондир, сен ёзувчи, жуда ҳам машхур ёзувчи бўласан”, деган гапни кўп қайтарарди.

Мана, унинг орзуси амалга ошди. Кўпгина болалар ота-оналарининг ўз келажаклари ҳақидаги режаларини хафа бўлиб эслашади. Аммо, менга онамнинг орзуси жуда ёқарди. Машхур ёзувчи! Мен мактабда илк баҳонини олиб келгунимга қадар, ойим кутубхонадан турли хил китобларни олиб келарди. Мен дастлаб ўзим тўхиган митти ҳикоячаларни ҳам илк бор ойимга кўрсатганман. Юқори синфга ўтганимда сўнг синф деворий газетасининг муҳарририга айландим. Албатта, у пайтларда жуда баландпарвоз режалар тузардим — Миссиури университетига ўқишга кирмокчи эдим, чунки мамлакатдаги энг яхши журналистлар ўша ерда тайёрланишига ишонардим. Аммо, кутилмаганда... мактабни битиришимга олти ҳафта қолганида, онам вафот этди. Ажал унга ошхонада, одатдагидек мен учун таом пишираётганида чанг солди. Мен айрилиқ азоби билан олишарқанман, жуда мудҳиш дамларни бошдан кечирдим. 1940 йилда ўзим ўйлагандек, ўқишга эмас, қоғоз комбинатига ишга жўнадим. 1942 йилда ҳарбий

ҳаво корпусига хизматга олиндим. 1943 йилда, менга, ҳарбий авиация аскарига зобитлик рутбасини беришди ва “кумуш қанот” билан тақдирлашди. Мен ўттиз марта Германияни Б-24 “Liberator” билан бомбардимон қилганман. Уруш тугагач, Америкага кайтдим ва бомбардимончи авиациянинг собиқ зобити учун иш топиш осон эмаслигини билиб олдим.

Бир неча ой ишсизлик нафақаси билан амал-тақал кун кечиргач, суғурта агенти бўлиб ишлашга қарор қилдим. Урушга боришдан аввал севган қизимга албатта уйланаман, деб сўз бергандим. Энди ваъдамни бажаришим керак эди. Ўн йил хотиним, қизим ва мен Яратганнинг марҳамати остида бирга кун кечирдик. Мен оиламни боқиш учун кечаю кундуз тиним билмай ишлардим. Бирок, кун сайин қарз ботқоғига ботиб боравердим. Кунларнинг бирида одатий кўнғироқлар, таклифлар ва эътирозлардан чарчаб, уйга қайтарканман, хумордан чиққунча ичгим келди. Чамамда мен бунга ҳақли эдим. Шу тахлиг, уйга ҳар куни ичиб келадиган одат чиқардим. Бу ахвол ҳар куни такрорланавергач, хотиним ва қизим мени ташлаб кетишди.

Икки йил азоб-уқубатлар ичида ўтди. Шалок машинада иш қидириб, мамлакатни дарбадар кезишга тушдим. Бир шиша арзон шароб учун ҳар қандай ишни бажариб кетаверадиган бўлдим. Кечалари дуч келган харобаларда тунаб қолар ва ўзимнинг ночор қисматимга аччиқ-аччиқ кўз ёш тўкардим. Кливленднинг одатий қаҳратон тонглиридан бири умрбод хотирамда муҳрланиб қолиши баробарида, ҳаётимни бутунлай ўзгартириб юборди. Ломбард идораси ёнидан ўтиб борарканман, унинг чанг босган деразасидан кичикроқ тўппончани кўриб қолдим. Унга нархи кўрсатилган сарғиш қоғоз

ёпиштириб қўйилганди — 29 \$. Чўнтагимни ковлаштириб роппа-роса учта ўнталикни топиб олдим. Бу менинг бор бойлигим эди ва ўша онда ягона тўхтамага келдим: “Ҳаммасига нуқта қўядиган вақт келди. Тўппончани сотиб оламан-да, хароба кулбамга бориб, уни ўқлайман, кейин пешанамга тираб тепжини босаман... шу билан ҳар куни кўзгуда дуч келадиганим — бахтиқаро дайдининг турқини қайтиб кўрмайман”.

Ҳозир ўша пайтдаги руҳий ҳолатимни сўз билан ифода-далаб беролмайман. Ҳозир ўша ҳолатни эслаб, кулгим келади. Наҳот шу даражада иродасиз бўлган бўлсам, дея ҳайратга ҳам тушаман.

Табиийки, тўппончани сотиб олмадим. Бир оз сандираклаб, яна ўша ломбард биноси олдига етиб борганимда атрофни оғпоқ қор қоплаганди. Бу пайтда ломбард ёпилган, мен эса, яна изғий-изғий жамоат кутубхонаси олдига келиб қолгандим. Назаримда унинг ичи анча иссиқ эди. Мен кутубхонага кириб, минглаб китоблар орасида кезарканман, ҳаётда ўз йўлини топмоқчи бўлганлар учун зарур маслаҳат бера оладиган адабиётни излардим. Мен бир қанча ана шундай китобни танлаб олдим-да, столга мук тушиб мутолаага шўнғидим. Мен қаерда адашдим? Наҳотки, мен олий маълумотли бўла туриб, тўғри йўлни топа олмасам? Нимагадир умид қилсам бўладими? Ичкиликбозлик асоратидан кутула оламанми? Мен ҳаётда ҳаммасини йўқотиб бўлдимми? Наҳотки, мен бу дунёга фақат азоб тортиш, кўз ёш тўкиш учунгина келган бўлсам?

Мен ўзимни топиш учун мамлакат бўйлаб узоқ вақт бемақсад кездим. Кливленд кутубхонаси ана шу йўлдаги биринчи бекат эди. Яна аллақанча кутубхона ва ўқув хоналарида бўлдим. Мукамалликка эришиш,

алкоголдан кутулиш йўллари кўрсатувчи кўплаб китобларни ўқиб чиқдим. Нью-Хемпшир шаҳрининг Конкорд шаҳар кутубхонасида ўзим учун замонавий оламнинг мумтоз адабини кашф этдим. Бу В. Клемент Стоун эди. Унинг “Ишонч — муваффақият гарови” номли китоби менинг ҳаётимни буткул ўзгартириб юборди. Стоуннинг омад фалсафаси менга шу қадар таъсир қилдики, ажойиб кунларнинг бирида вужудимга гойибдан жуда катта куч-гайрат ёғилиб келаётганини ҳис этдим. Назаримда мен ҳар қандай мақсадга эриша олардим. Шундан сўнг мен ҳамма ғамларимни енгиш учун берилиб меҳнат қилишим лозимлигини пайқадим. Жаноб Стоун “Combined Insurance Company of America” (Бирлашган миллий суғурта агентлиги) президенти экан.

Узоқ изланишлардан сўнг ушбу фирманинг Бостондаги филиалига суғурта агенти бўлиб ишга жойлашдим. Бу орада мен ўзимга нисбатан қудратли куч ва умид уйғонишида катта ҳисса қўшган, мени жонидан ортиқ сева оладиган аёлни учратдим. Компания мен сингари 32 ёшли омадсиз кимсани ишга олган чоғда биз оила қурдик. У билан биргаликда ўтказган 40 йиллик умрим ҳаётимнинг энг яхши онларига айланди.

Бир йил ичида мен ушбу компаниянинг Шимолий Мэн округидаги менежерни вазифасига тайинландим. Мен тасодиқий ёлланма меҳнатга ўрганган кишиларни ишга олиб, уларга Стоун фалсафасини ўргатиб кўрдим. Натижа кутилганидек бўлди ва биз компания миқёсида рекорд натижаларга эришдик. Фойдаланилмаган дам олиш кунларим ҳисобига тежаб қолинган бир ҳафталик маблагга ёзув машинкасини сотиб олиб, ижодга қўл урдим. Энди болаликдаги ёзувчи бўлиш орзусини амалга ошириш фурсати етиб келганди. Менинг биринчи

асарим кишлок жойларида суғурта хизматини ташкил этиш борасида тавсиялардан иборат эдим. Мен бу кўлёмани компьютерда китобчага ўхшатиб, чоп этдим-да, компаниянинг Чикаго офисига жўнатиб, меҳнатларим эътирофини интиклик билан кута бошладим.

Мўъжиза юз берди! Шу тариқа мен, Бетти ва кичкинтойимиз биргаликда бор ашқол-дашқолимизни машинамизнинг томига юклаб, Чикагога йўл олдик. Мени дарҳол савдо бўлимига ишга олишди. Ҳисоботларнинг бари менинг кўлимдан ўтарди. Кейин эса... Мен ниҳоят ёзувчи бўлиб кетдим.

Жаноб Стоун ўша пайтларда “Чексиз омад” деб номланган оз нусхали нашрни таъсис этди. Бу нашр барча ходимлар ва ҳиссадорларга тарқатилар эди. Мен офисда бир неча ой ишлаб, жаноб Стоуннинг яқин дўстига айландим.

Худди шу пайтга келиб, ушбу нашрнинг муҳаррири ишдан бўшаб кетди. Албатта, бу борада менда тажрибанинг ўзи йўқ эди. Аммо, жаноб Стоун бу вазифани менинг зиммамга юклади. Мен эса бу тармоқ нашрини умуммиллий журнал даражасига олиб чиқдим. Ўн йил ичида ижодий жамоамиз аъзолари сони икки кишидан олти икки кишига етди. Шу тариқа журналимиз адади чорак миллиондан ошди.

Кунларнинг бирида журналнинг навбатдаги сонини ёпиш учун биттагина макола етмай қолди. Газета-журналлар таҳламини титқилаб ҳам тайинли материал топа олмадим. Шундан сўнг уйга келдим-у, даҳшатли автоҳалокатга учраб, ногирон бўлиб қолган Бен Хоған исмли кимсанинг кечинмаларини коғозга туширдим.

Бу мард инсон кейинчалик наинки оёкка туриб кетди, балки мамлакат очик чемпионатининг ғолибига ҳам

айланганди. Мақола “Чексиз омад” журналида босилди. Бу гал ҳам омад менга кулиб боқди. Мана, столим устида Нью-Йорк нашриётидан келган мактуб ётарди. Нашриёт муҳаррири Хоганнинг кечмишлари ҳақидаги мақола жуда ёққани, агар истасам нашриёт билан ҳамкорлик қилишим мумкинлиги ёзилганди.

Орадан 18 ой ўтиб, ушбу нашриётда менинг “Дунёнинг энг буюк савдогари” деб номланган шапалоқдеккина китобчам дунё юзини кўрди. Албатта ўша пайтда Ог Мандино деган муаллифни ҳеч ким танимас, шу боис китоб адади ҳам ўзига яраша эди. Беш мингта!

Яна менга омад кулиб боққанди. Магнат Де Вое, “Amway Corporation” раҳбарларидан бири компания мажлисларидан бирида нутқ сўзларкан, Ог Мандино деган кулгили бир исм соҳиби ёзган “Дунёнинг энг буюк савдогари” деган асарни ўқиганини кистириб ўтди ва ҳаммага бу китобни ўқишни тавсия қилди. Де Воснинг бу тавсияси сабабли ушбу китобга бўлган талаб ҳаддан ортиб кетди. Икки йил ичида 350 миң нусха китоб сотилиб кетди. “Bantam Books” нашриёти китобнинг нашр этиш ҳуқуқини соғиб олди. Йил сайин бу китобга бўлган талаб ортса ортдики, асло камаймади. Гарчи бу китоб чоп этилганидан буён ўттиз йилдан ортик вақт ўтган бўлса-да, бу китоб қўлма-қўл ўқилмоқда. Қайта-қайта турли тилларда нашр қилинмоқда. Ўша пайтдан бошлаб то ҳозиргача ҳар ҳафта ўқувчиларимдан ўртача 18–20 та хат оламан. Улар асосан битта саволни сўрашади? “Бу китоб сизнинг қаётингизни ҳам ўзгартирдимиз?” Бундай одамлар орасида оддий ўқувчилардан ташқари машҳур тадбиркорлар, шоу-бизнес вакиллари, машҳур спортчилар ҳам кўп эди.

Албатта, мен бу хатларнинг ҳар бирига ёзма жавоб қайтараман ва уларнинг шахсий характери мени кўпроқ кизиқтиради. Шу боис, мен бу одамларнинг исмларини айтиб ўтirmайман. Дарҳақиқат, мен бахтли одамман. Севимли онажоним бу дунёни тарк этганидан бери орадан ярим асрдан кўпроқ вақт ўтди. Агар онамнинг руҳи ҳозир чиндан ҳам самоларда парвоз қилиб юрган бўлса, у мени кўриб, эшитиб юрган бўлса, мендан фахрланармикин? Ҳар қалай шунга умид қиламан!

Энди эса... марҳамат, “Дунёнинг энг буюк савдогари”ни ўқинг!

1990





САХОВАТДАН САХОВАТГАЧА

Хафид бир муддат биринж (бронза)дан ишланган кўзгу қаршисида тўхтаб, ўзининг сайқалланган маъдан сағҳидаги аксига кўз ташлади:

— Ортда қолган ёшликнинг излари фақат кўзлардагина сақланиб қолади, — дея пичирлади у шинам мрамарли хона тарафга одимларкан. У ҳолсиз оёқларини аранг судраб босаркан, ақиқ тошидан тарашланиб ишланган, олтин ва қумушдан сайқалланган шифтни кўтариб турган устунлар орасидан ўтиб, сарв ёғочи ва фил суягидан ясалган қадимий хонтахта қаршисида тўхтади. Ойнадек силлиқланган тошбақа косаларининг хира ёғдуси ҳар ёқда — деворларда, турли суратлар, нақшланган қимматбаҳо ёпинчиқлар ташланган диван ва каравотларда кўзга ташланиб турарди.

Улкан биринж тувакларда бир неча авлодни кўрган, юз йилларни қаритган баҳайбат пальмалар ўртадаги антиқа фаввора дилни яйратади. Фаввора агрофида, саватларда гуллар ва қимматбаҳо тошлар тутиб турганча бир-бири билан ҳусн талашаётган нимфаларнинг ҳайкаллари ўрнатилган эди. Хафиднинг бу қасрига кириш шарафига муяссар бўлган ҳар бир инсон қаср хожасининг афсонавий бойлигига шубҳа қилиши мумкин эмасди.

Мўйсафид хожа қаср ҳовлисидаги гулзор оралаб, кичкина йўлакдан юриб борди ва омборхонага тушди. Бу улкан омбор тахминан шу қасрнинг ҳажмига тенг бўлиб, узунлиги беш минг кадамдан кўпроқ чиқарди. Хафиднинг бош ҳисобчиси Эрасмус хожасининг ташрифи ва янги амрларини итоткорона илтифот ила кутиб турарди.

— Хайрли кун, хоҷам!

Хафид жимгина бош ирғаб, одимлашда давом этди. Эрасмус хожасига эргашди. Хисобчи хожасининг айнан шу ерда кутиб туришни буюрганини англолмай турарди. Хафид пастки майдончага етганида, яқинда келтирилган молларни қандай жойлаштиралиши ва уларнинг нархини билиш учун тўхтади.

Моллар орасида жун, зиғир матолари, пергамент, Кичик Осиедан келтирилган мушк-анбар, ойна, малҳам, Хафиднинг ватанидан олиб келинган ёнғок ва анжир коқиси, Тадморнинг ранг-баранг матолари ва доридармонлари, занжабил, долчин, Арабистоннинг лаъл-жавохирлари, Мисрдан келган базальт ва ганч, Римда ишланган суратлар, Юнонистон ҳайкаллари қалашиб ётарди. Чолнинг сезгир димоғига олма, олхўри, пишлок ва занжабил аралашмасидан тайёрланган малҳамнинг ҳавода сузиб юрган ёкимли ифори кирди.

Ниҳоят у Эрасмусга юзланди:

– Қадрдон дўстим, ғазн амиздаги ҳамма бойликларнинг киймати қанча?

Эрасмуснинг ранги оқарди.

– Ҳамма бойликларни дедингизми, хожам?

– Ҳа, ҳаммаси.

– Охирғи хисоб – китоблар аниқ эсимда қолмаган, аммо тахминан айтишим мумкин. Адашмасам, етти миллион олтин динордан ошганди.

– Агар биз ҳамма молларимизни тиллага чақадиган бўлсак, қанча бўлиши мумкин?

– Ҳали хисоб – китоб ишларимиз тугамади, хожам. Аммо бу моллардан қолган фойданинг ўзи камида уч миллион динор бўлади.

Хафид кониқини маъносида бош ирғади.

– Энди мол сотиб олишни тўхтат. Менга тегишли ҳамма молларни қисқа фурсатда тилла ёмбиларга айлантириш чорасини кўр.

Кутилмаганда ҳисобчининг оғзи ланг очилиб қолди. У шу қадар ҳайратга тушган эдики, бир муддат ҳатто тили калимага келмай турди, ниҳоят ҳушини сал тўплаб олгач, аранг тилга кирди:

— Тушунмадим, хожам. Бу йил биз учун анча баракали келди. Барча дўкдорларингиз моллар олдинги йилга нисбатан кўпроқ сотилганини айтишди. Ҳатто Рим легиони ҳам бизнинг буюртмачимизга айланди. Шундай экан, сиз икки ҳафта бурун Қуддус ҳукмдорига ваъда қилинган икки мингта араб тулпорини етказиб беришдан воз кечмоқчимисиз? Мени маъзур тутинг, аммо камина амрингиздан не муддаони кўзлаганингизни англолмай турибман.

Хафид кулимсираб, эски кадрдонининг қўлини сиқиб кўйди.

— Азиз биродарим, мендан илк бор топшириқ олган кунинг эсингдами? Бунга кўп йиллар бўлди. Ўшанда эндигина кўлимга ишга келгандинг.

Эрасмуснинг юзи бир зум тиришиб, кейин ёришган-дек бўлди.

— Хожам, ўшанда “йиллик фойдамизнинг тенг ярмини ғарибларга тарқатиб чик” дегандингиз.

— Сен эса мени савдо ишида нўнокликда айблаб, айтганимни қилмагандинг, — муғамбирона луқма ташлади Хафид.

— Мен бирор нохушлик юз беришидан хавфсираганим, хожам.

Хафид тоғдек уюлиб ётган молларга ишора қилди:

— Энди ўша хавотиринг беҳуда эканини тан оласанми?

— Ҳа, хожам.

— Ҳозир ҳам мен ўз режаларимни сенга тўла ошкор этмасимданоқ, амримни бажаришга киришавер. Мен қариб қолдим, эҳтиёжларим ҳам шунга яраша. Маҳбу-бам тўзал Лиша мени ташлаб кетганидан бери анча йиллар ўтди. Шундан бери мен фақат ўз бойлигимни

шаҳримизнинг фақирларига тарқатиш ҳақида ўйлаяпман. Тинчгина умргузаронлик қилиши м учун ўзимда энг зарур нарсаларни олиб қоламан. Сен мол-мулк рўйхати билан бирга барча дўконларимни ўз эгаларига ҳадя қилиш бўйича тегишли ҳужжатларни тайёрла. Шунингдек, барча бошқарувчиларига шунча йиллик садоқатли хизматлари учун 5 минг талант олтинни адолат билан тақсимлаб беришингни сўрайман. Улар бу гулларни ўз эҳтиёжлари учун хоҳлаганларидек ишлатишлари мумкин.

Эрасмус нимагадир эътироз билдирмоқчи бўлиб оғиз жуфтлаганида, Хафид уни қўл ишораси билан тўхтатди.

– Менинг кўрсатмаларим сенга манзур эмас шекилли?

Ҳисобчи мажхул қиёфада бош чайқаб, жилмайишга уринди.

– Йўқ, хожам, фақат сизни бундай қарор қабул қилишингизга нима сабаб бўлганини билолмаяпман, холос. Сиз худди ҳаётдан умиди батамом сўнган кимсалардек гапирмоқдасиз.

– Худди сендек йўл тутяпман, азизим Эрасмус. Сен ҳар доим менга ўзингдан-да кўпроқ гамхўрлик кўрсатиб келдинг. Сен шу пайтга қадар ўз келажагинг ҳақида ўйлаб кўрдингми? Борди-ю, бизнинг тижоратимиз касодга учраса нима қилардинг?

– Биз узоқ йиллардан бери дўстмиз, – шошилиб жавоб берди Эрасмус. – шундай экан, мен қандай қилиб фақат ўзим ҳақимда, ўзимнинг ҳузур-ҳаловатим тўғрисида ўйлашим мумкин эди?

Хафид дўстини маҳкам бағрига босаркан деди:

– Сўзларинг самимийлигига заррача шубҳам йўқ. Сенга эллик минг талант олтинни ўз номинга ўтказишингни айтдим. Энди то менга аввалдан топширилган ишни ниҳоясига етказганимга қадар, ёнимда қолишингни сўрайман. Бундан ташқари бу қаср ва омборни ҳам сенга қолдириб кетаман. Шундан сўнг мен хотиржам маҳбубам Лиша ҳузурига боришим мумкин.

Кекса ҳисобчи ўз хожаси ва устозига синчковлик билан тикилди. Айни чоғда у эшитган ҳамма гапларини идрок эта оладиган ҳолатда эмасди.

– Элик минг олтин талант? Қаср... омбор... Йўқ, хожам, мен бундай олий марҳаматга лойик эмасман!

Хафид бу гал ҳам қатъият билан бош ирғади:

– Мен сени ҳамиша энг яқин дўстим деб билганман, Эрасмус. Сен олий марҳамат деб ўйлаган нарсалар аслида сенинг беҳад садоқатинг ва фидойилигинг олдида ҳеч нарсага арзимади. Сен бошқалар бахти учун яшаш санъатини пухта эгаллагансан ва бу хислат ҳаммасидан ўта юқори баҳоланади. Энди сен менинг ҳамма режаларимни амалга ошишини тезлага олишингга ишонман. Ҳозир мен учун ўтаётган вақтнинг ҳар зарраси бебаҳо.

Бу сўзлар ҳисобчининг қулоғига худди дафн мусиқасидек чалинди. Эрасмус юзларини юваётган аччиқ кўз ёшларини тўхтага олмай, дўстига термилди:

– Ваъдангиз нима бўлади? – сўради у. – Улар ўз қучида қоладими? Биз ҳар доим худди ака-укадек бўлиб келсак-да, бу ҳақда оғиз очмагансиз.

Хафид қўлларини кўкраги устида ковуштириб, сирли жулимсиради:

– Биз ҳали бу ҳақда гаплашамиз. Сен ҳозирги топшириқларимни бажариб бўлганингдан кейин, сенга шу пайтга қадар ҳаммадан яшириб келган сирни очаман, – Хафид бир оз сукутга чўмиб, сўнг давом этди. – Бу ҳақда фақатгина севимли аёлим Лишага, унинг ўлими олдидан айтгандим, холос. У ҳам бу сирни ўзи билан олиб кетди.



САНДИҚЧАДАГИ СИР

Орадан кунлар ўтиб, тоғ-тоғ олтин юкланган карвон ишончли соқчилар куршовида Дамашкдан йўлга чикди. Кексакарвонбошининг сафар халтасида зарур хужжатлар катори найча шаклида ўралган нома ҳам бор эди. Унда хожанинг барча олтинларни хожага тегишли дўконлар ўртасида таркатиш ҳақида сўз борарди. Карвон Хафидга тегишли барча дўконлар олдида тўхтаб ўтарди. Ҳар бир савдогар ўз хожасининг бу антика карорини катта ҳайрат ва сукут билан қарши оларди

Ангират шаҳридаги дўконга етганда, хожанинг топшириғи тўла-тўқис якунига етказилди. Карвонда битта ҳам куйма олтин қолмаган, Бари таркатиб бўлинганди.

Ўша пайтларда хали Ер юзида бирор-бир тожир дунёнинг энг буюк савдогари — Хафид эришган даражадаги кудратли савдо салтанатини ярата олмаганди. Эрасмус юраги қон-зардобга тўлганча, ўз хожасининг амрини ижро этмоқда. Омборлар бўшаб, Хафид салтанатининг тамғаси дўконларни беэмай қўйди. Хожя юборган чопар Эрасмусга хожаси уни фаввора ёнида кутаётганини айтди.

Хафид кекса дўстининг юзига боқиб сўради:

– Ҳамма топшириғимни Бажардингми?

– Ҳа, хожам!

– Унда, кўнглингни хотиржам қил-да, оркамдан юр.

Улар юриб боришаркан, қадам товушлари қаср деворларига урилиб, акс садо берарди. Хафид сирли йўлак сари олиб борадиган мрамар зинапоялар сари бошлади. Зиналардан кўтарилиб, яширин эшикдан ўтишди ва илгарилашди. Улар норанж ёғочидан ясалган баланд

таглик устига ўрнатилган гулдон олдида тўхташганда, уларнинг қаршисида бекиёс даражада гўзал манзара юз очди. Ойнадан оқаятган қуёш нурлари оқ, пушти ва бошқа турфа рангларда товланарди. Ҳар икки дўстнинг серажин юзларига табассум ёйилди. Икковлон бир зум гастда туришгач, кейин қаср гумбазининг ички қисмига жойлашган хона тарафга кўтарилишди. Зинапоя олдида кечаю кундуз навбатчилик қилиб турадиган посбонларнинг бутун йўқлиги Эрасмуснинг диққатини тортди.

Улар ниҳоят айланма зиналардан кўтарилиб, кенг майдончага чиқишди ва нафас рослаш учун тўхташди. Хафид белбоғига илинган кичик роққалит билан оғир эман эшикни очди. Эшик секин ғижирлаб очилди. Эрасмус эшик олдида иккиланиб турганини кўрган хожаси унга киравер дегандек нмо қилгач, остона ҳатлади. Бу хужрага қарийб ўттиз йилки, хожасидан бўлак ҳеч ким қадам босмаган эди. Шу боис, Эрасмус хона ўртасида қаққайиб туриб қолди. Хонада йиллар давомида йигилиб қолган чанг туфайли тепадаги туйнуқлардан зўрага инаётган ёруғлик ҳаммаёқни кулранг тусга киритганди. Эрасмус кўркиб кетганиданми, то кўзлари қоронғиликка кўникиб улгургунча, жим қолди. Хафид эса, дўстининг хонани айланиб чиқишини кузатиб турди. Кейин шошилмасдан олдинга ўтди-да, деворга такалиб турган баланд таглик устидаги, заранг ёғочидан ишланган мўъжаз сандиқчага кўлини кўйди.

– Эрасмус, нега ҳафсаланг пир бўляпти? – сўради Хафид дўстига юзланаркан.

– Очиги, нима дейишга ҳам ҳайронман, хожам!

– Хонанинг ўта одми жиҳозлангани сени ажаблантирмаяптими? Дарвоқе, манавини, – у сандиқчани кўрсатди, – жиҳоз деб аташ ҳам кулгили туюлади. Бу кичик хужрани шунча йил кўз қорачиғидек асраб келиш сенга мантиқсиз бўлиб туюляпти, тўғрими?

Эрасмус бош ирғади.

– Сиз ҳақсиз, хожам. Мен гумбаз ичидаги бу яширин хужрангиз ҳақида жуда кўп узунқулоқ гаплар эшитгандим.

– Биламан. Айрим гагт-сўзлар ўзимнинг ҳам қулоғимга чалинган. Бу ерда олмос тоғи ёхуд ёввойи қушлар сақланишини ҳам айтишган. Эронлик бир гиламфуруш савдогар бу ерда кичик бир ҳарам сақлашим ҳақида писанда қилган. Бу ҳақда эшитган Лиша роса қулганди. Одамларнинг тасаввур имкониятлари ҳайратланарли даражада кенг. Мени сал бўлмаса, гирт хотинбозга чиқаришган. Дўстим, сени ишонтириб айтаманки, бу ерда кўча-кўйда, дўконларда қулоққа чалинган нарсаларнинг ҳеч бирини кўрмайсан. Манави мўъжаз сандикчани айтмасак, албатта.

Дўстлар сандикнинг икки тарафида жойлашиб олишгач, Хафид унинг белига ўралган тасмаларни ечишга тушди. Сандикчанинг қопқоғи сапчиб очилган пайтда уларнинг димоғига заранг хиди урилди. Кўтарилган қуюқ чанг Эрасмусга сандик ичидаги нарсаларни аниқтиник кўриш имконини бермади. У ўзини сал орқага олиб, кўзларини қисганча олдинга назар солди. Кейин у нигоҳини ўз хожасига қаратди ва паришонлик билан кўлларини ёйди. Сандик ичида на олмос, на бошқа хазинадан ном-нишон кўринар, унда фақат бир неча чарм ўрамларидан бўлак ҳеч нарса йўқ эди... Хафид оҳиста кўл узатиб ўрамлардан бирини олди. Кейин ўша ўроғлик тери парчасини кўксига босиб, кўзларини юмди. Хафиднинг юзидан сокинлик ва хотиржамлик акс этди, ажинлар йўқолиб, ўтган йилларнинг аянчли излари йўқолиб кетгандек бўлди.

– Бу хужра кўплаб инсонларнинг бойликка, қимматбаҳо тошлар ва олмосларга интилишлари билан тўлган. Аммо, бу ерда бойликдан асар ҳам йўқ, бўлиши ҳам мумкин эмас. Зеро, ду~~р~~нинг барча олдинлари сенинг

қаршингда турган бу хазинага тенг келолмайди. Бу ўрамларда менинг бутун бисотим — омад, бахт, муҳаббат, гўзаллик ва умрбоқийлик жамланган. Нимага эришган бўлсам, мен ана шу ўрамлардаги номалар сабаб эришдим. Мен бу номалар ва уларни менга ишониб топширган донишманд олдида қарздорман.

Хафиднинг овозида янграган ноганиш оҳанглар Эрасмусни хийла чўчитиб қўйганди:

– Сиз менга қандай сирни очмоқчисиз, хожам? Наҳотки, мана шу сандиқ сизга шунча давлат ва қудратни бахш этган бўлса?

– Ҳар икки саволингга бирдек жавоб бераман: ҳа!

Эрасмус пешанасидаги тер томчиларини қўли билан артаркан, Хафидга шубҳали тикилди:

– Ҳар қандай хазинадан қимматроқ турадиган бу номаларда нималар битилган ўзи?

– Биттасидан ташқари қолган ҳамма номаларда қонунқоидалар деймизми, тартиблар, муқаррар ҳақиқатлар деймизми, ҳуллас нима деб номланишидан қатъи назар, ўта гўзал, ҳамма тушунадиган тилдаги сирли ҳикматлар битилган. Савдо санъатидан пухта хабардор бўлишни истаган ҳар бир инсон бу ҳикматларни англаши, қулоғига қуйиб олиши ва ундан унумли фойдаланиши лозим. Бу номалардаги талабларни муқаммал равишда бажарганларнинг ҳар бири маълум даражадаги бойликка эриша олади.

Эрасмус эски битикларга тикилганча хайрагдан қотиб турарди.

– Айтмоқчисизки, мен ҳам бу номаларнинг сирини билиб олсам, сиздек бой-бадавлат бўла оламан, тўғрими?

– Истасанг бундан кўпроғига эришасан.

– Сиз биттасидан бошқа ҳамма номаларда тижорат қоидалари битилган дедингиз. Охириги нома нима ҳақида?

– Сен охириги деб атаганинг, – тушунтира бошлади Хафид, – аслида энг биринчисидир. Шундан сўнг но-

маларни фақат тартиб бўйича ўқиш керак. Тартиб асло бузилмаслиги лозим. Биринчи номада ўта камдан-кам одамларгагина маълум бўлган сир хақида сўз боради. Нафсиламрни айтганда, қолганларини яхшилаб тушуниш учун биринчи номани пухта англаб олиш лозим бўлади.

– Сизни тўғри тушунган бўлсам, ҳар бир инсон буюк савдогар бўлишга қодир.

– Ҳа, бу аслини олганда унчалик кийин иш эмас. Бироқ сен бунинг учун ўз вақтинг, кучинг ва имкониятларингни аямаслигинг керак бўлади. Эсингда тут — фақат бу ҳикматларнинг ҳарбири сенинг вужудингга, борлигингга, қон-қонингга сингиб кетмоғи керак. Шундагина улкан бойлик соҳибига айланасан.

Эрасмус кўл узатиб, сандикдаги ўрамлардан бирини кўлини олди. Уни бармоқлари орасида оҳиста тутиб тураркан, Хафидга юзланди:

– Маъзур тутинг, хожам, нега сиз ўзингизнинг тажрибангизда синалган усулларда эмас, айнан ушбу тамойилларга таяниб иш тутишни макбул кўрдингиз? Мен сизни тушунмаяпман. Сиз ҳамиша ўз олийжаноблигингиз ва саховатингиз билан ҳаммага ўрнак бўлиб келдингиз. Нега сиз бу ҳикматларни шу чоккача бойлигингизга катта ҳисса қўшган дўкандорларингизга раво кўрмадингиз? Улар ҳам бойиб кетиши мумкин эди-ку? Эҳтимол улар бу қоидалардан хабардор бўлишганида, сизга янада каттарок фойда келтирган бўлар эдилар. Нега сиз шунча билим ва кўникмани бошқалардан сир тутиб келдингиз?

– Менинг бошқа иложим йўқ эди. Кўп йиллар аввал менга бу номаларни ишониб топширишган чоғда, мен бу қадимий сирни ҳеч кимга очмасликка онт ичгандим. Ўша пайтда мен бу ғаройиб илтимос ортида яширинган асл сабабни билмасдим. Бу ҳикматларга амал қилиш учун фақат менгагина изн берилган эди. Фақат, бу ҳикматларни излаб юрган ва уларни билишга менадан-да муносиброқ бир одам топилмагунча, уларни сир

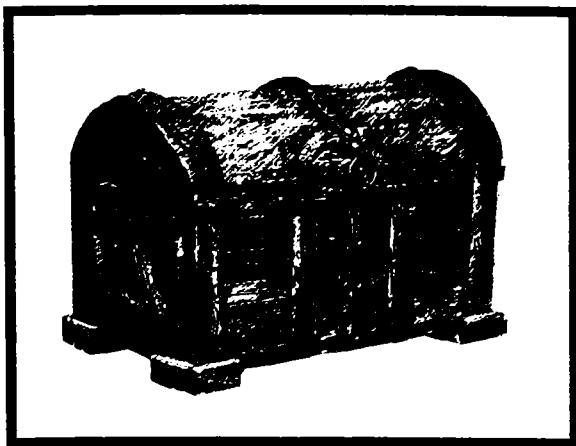
тутишим керак эди. Бу номалар менга топширилганида, мен жуда ёш эдим. Менга ушбу номаларни олиш учун келадиган одамнинг ўзига хос сирли белгилари бўлади деб айтишган. Эҳтимол, ўша нотаниш одамнинг ўзи ҳам бундан беҳабар бўлар? Лекин мен уни дарров таниб оламан ва бу омонатни унинг қўлларига топшираман. Мен уни сабр-тоқат билан кутдим, – давом этди Хафид. – Шу вақт мобайнида ҳаётим ушбу хикматларга қаттиқ боғланиб қолди. Мен ушбу номалардаги сирлардан шахсий мақсадлари учун фойдаланишга руҳсат этилган санокли одамлардан бири эдим. Мен ушбу хикматларни ўрганиб, уларни ҳаётда қўллаб, қўпчиликнинг таъбири билан айтганда, дунёнинг энг буюк савдогарига айландим. Бир пайтлар бу номаларни менга қолдирган одамларни ҳам шундай аташган. Эрасмус, эҳтимол анча вақт ўтиб, нима сабабдан узоқ йиллар давомида менинг айрим хатти-ҳаракатларим сенга ғалати, ҳатто мантиқсиз туюлганининг боисини билиб олгандирсан. Лекин бу ҳаракатларнинг барчаси менга омад олиб келган. Бунчалик катта бойликни топиш учун фақат ўз ақл-идроким эмас, ушбу номалардаги хикматларнинг ҳам ҳиссаси катта бўлди.

– Сиз бу номаларни топширишингиз керак бўлган одам тезда қаршингиздан чиқишига ишонасизми?

– Ҳа,– деди Хафид номаларни сандикка солиб, унинг қопқоғини ёпаркан. – То ўша муддат келгунича сен менинг ёнимда бўласанми, Эрасмус?

Эрасмус дўсти тарафга бир кадам босди ва шу онда туйнукдан тушаётган ёруғлик устида икки дўстнинг қўллари туташди. Эрасмус розилик аломати ўлароқ, бош ирғади ва ҳужрани тарк этди. Шу билан бирга кекса Хафиднинг дўсти садоқатига бўлган заррача шубҳалари ҳам унинг юрагидан ўчиб кетди. Сандикни аввалги жойига қўяркан, бир оз унинг тепасида туриб қолди ва кичкина минора томон одимлади. Кейин

томнинг дарчасидан хатлаб, қасрнинг баланд гумбазини ўраб олган ички панжара олдида тўхтади. Ташқаридан оқиб кираётган илиқ баҳор шабадаси унинг юзларини сийпалаб ўтди. Дунёнинг энг буюк савдогари шундайгина қаршисида ястаниб ётган Дамашқ манзарасига улуғвор табассум билан тикилган онда, ҳаёл аргумоғи уни олис ўтмиш сари олиб учди.





ХАФИДНИНГ БОЛАЛИГИ

Зайтун тоғи узра қиш ўзининг қаттол ҳукмини юргизмоқда эди. Қуддусдан бошланиб, Кидрон водийси томон узанган торгина сўқмоқлар бўйлаб, енгилгина тутун кўтарилиб турарди. Шамол олиб келаётган дудмал ладан (баъзи ўсимликлардан олинадиган, диний маросимларда тутатиладиган хушбўй смола) ва қовурилган гўшт ҳиди тоғда ўсаётган гиёҳлар ва буталарнинг ачимтир ҳидига қоришиб кетганди. Тоғ ён-бағридаги ялангликда, Бетпаге кишлоғи яқинида тадморлик машҳур савдогар Патроснинг ҳашамдор қарвони тунни ўтказиш мақсадида қўним топганди. Кеч тушиб қолган, савдогарнинг севимли жийрон оти ҳам ёқтирган эрмаги — писта япроқларини чайнашдан тўхтаб, дафна буталарига суяниб қолганди. Қатор саф тортган чодирлар ортида тўрт туп асрий зайтун дарахтлари саф тортган, уларнинг шохларида йўғон қаноп арқонлар осилиб турарди. Бу арқонларга одатда қарвондаги уловлар боғлаб қўйиларди. Айни чоғда туя ва эшакларнинг шарпаси олисдан қорайиб кўзга ташланар. жониворлар совкотмаслик учун бир-бирининг пинжига кириб олганди. Фақат қарвон юклари олдида кўрикчилик қилаётган икки соқчидан бўлак ҳамма уйқуга кетганди. Тик этган товуш эшитилмасди. Фақат Патроснинг эски терисидан ишланган қатқон чодирининг деворларида сирли соянинг ҳаракати кўзга чалинарди. Унинг ичида хожанинги ўзи нимадандир норизо кайфиятда у ёқдан бу ёққа юрарди. Патроснинг юзи буришиб кетган, оғир хўрсиниб нафас олар, бошини жаҳл билан чайқаб қўярди. Ниҳоят у ўзининг барваста

гавдасини тилла иглар билан тўқилган гилам устига ташлаб, йигитчани ёнига чорлади.

– Хафид, мendan бўлак ҳеч киминг йўқ, лекин мен сенинг ғалаги илтимосингдан таажжубдаман. Сен қўлимда ишлаётганингдан хурсандмисан?

Йигитчанинг нигоҳлари гиламдаги мураккаб нақшларга мухрланди.

– Эҳтимол бизнинг карво нимиз жуда кенгайиб кетгани сабабли сентуяларга қарашга қийналиб қолгандирсан?

– Йўқ, хожа.

– Унда марҳамат қилиб, менга тушунтириб берчи, сенинг бу кутилмаган, антика илтимосинг замирида қандай мақсад бор?

– Мен сизнинг молларингизни сотадиган савдогар бўлмоқчи эдим. Оддий туяқаш бўлиб юравериш жонимга тегди. Мен сиздан мол олиб ўзларининг дўконида сотадиган Хадад, Симон, Калеб ва бошқа савдогарлар сингари ўз тижоратимни йўлга қўйишни истайман. Улар ҳам сизга, ҳам ўзларига катта даромад олиб келишяпти. Мен ҳам савдо билан шуғулланишни, аҳволимни ўнглаб олишни истайман. Туяларнинг ортидан қачонгача чоригимни судраб юраман? Мен сизнинг дўкондорларингиз қаторидан жой олсамгина, катта бойлик ва муваффақиятга эришаман.

– Нега бунча ишонч билан гапиряпсан?

– Сиздан кўп бор эшитганман: ҳар қандай одам савдогарлик туфайли қашшоқликдан бойликка томон интилиши мумкин.

Пагрос бир оз ўйланиб турди ва йигитчага синчков назар солди:

– Сен Хадад ва бошқа савдогарлардек бўла олишингга ишонасанми?

Хафид ўз хожасининг қатъиятли нигоҳларидан кўзини узмасдан, жавоб қайтарди.

– Калеп ҳам бир пайтлар сизнинг олдингизга ўз моддий аҳволидан шикоят қилиб келганини неча маргалаб эшитганман. Ахир сиз унга қайта-қайталаб, ҳар қандай одам истаса савдогар бўла олишини айтмаганмидингиз? Сиз савдо ишининг қонун-қоидаларидан хабардор бўлган ҳар бир одам яхши савдогар бўла олади, деб айтгансиз. Агар сиз ҳамма аҳмоқ деб биладиган Калепнинг шу даражада омадли савдогар бўлишига ишонган экансиз, наҳотки мен ҳам тижораг сирларини ўзлаштира олмасам?

– Агар сен ҳам бу билимларни эгаллаб, савдогар бўлсанг, бу ҳаётдаги асосий мақсадинг нима бўлади?

Хафид бир оз чайналиб жавоб берди:

– Бутун жаҳонда сизнинг омадли ва бадавлат савдогар эканингизни билишади. Ҳали бу олам сизникидек улкан савдо салтанатини кўрмаган. Сиз машҳур савдогарсиз, аммо мен ўз олдимга сиздан-да бой ва машҳур бўлишни мақсад қилиб қўйганман. Мен дунёнинг энг буюк, энг бой ва энг машҳур савдогари бўламан!

Патрос ёстикқа ёнбошлаганча, йигитчанинг офтобда қорайган юзларига тикилди. Хафиднинг уринган кийимлари жониворларнинг терига ивиган, аммо унинг юзларидан алланечук исёнкорлик яққол акс этарди.

– Сен бундай кагта савдо салтанатига, беҳисоб бойликларга эга бўлсанг, бунча давлатни нима қиласан?

– Бу ҳақда ҳам ўйлаб қўйганман. Энг аввало ўз оиламни ҳеч кимдан кам бўлмаслиғи учун қўлимдан келганини қиламан. Қолганини муҳтожлар, бева-бечоралар билан баҳам кўраман.

Патрос ажабланиб, қошларини чимирди.

– Ўғлим, бойлик ҳеч қачон биринчи ўринда турмаслиги ва ҳаётнинг асосий мақсади бўлмаслиги лозим. Сенинг гапларинг жуда чиройли ва ишонарли чикди. Аммо, булар шунчаки курук гап холос. Пулнинг бир учи биллақда бўлса, иккинчи учи юракда бўлади. Шу боис, уни бошқалар билан баҳам кўриш осон кечмайди.

Хафид гапидга туриб олди.

– Менинг хошам бадавлат эмасми лар?

Йигитчанинг гапини эшитган савдогар кулиб юборди.

– Хафид! Мени моддийлик кизиқтира бошлаганидан бери, мен билан Ирод қасри деворлари остида тиланиб ўтирадиган гадоёллар орасида битта йирик тафовут бўй кўрсатди. Гадоёй фақат бугунги кунини амаллаб ўтказиш ҳақида ўйлайди. Мен эса эртанги кун нима ейишим мумкинлиги ҳақида ўй сурардим. Ўғлим, бойликка ҳирс кўйма, фақат фойданинг орқасидангина қувма. Сен фақат севиш ва сеvimли бўлишни ўз олдинга мақсад қилиб кўй. Асосийси, қалб хотиржамлиги ва гўзалликка интилиб яша.

Хафид яна ўжарликда давом этди:

– Бироқ, сиз айтган нарсаларнинг барчасига олтин керак бўлади-ку? Ахир қашшоқликда яшаб, инсон хотиржам бўлиши мумкинми? Наҳотки инсон йиртиқ яктак ичида, бўш ҳам ён билан ўзини бахтиёр сеза олса? Ейишга ноним, кийишга кийимим, бошимда бошпанам бўлмаса, менинг оиламга бўлган муҳаббатим бир чақалик қимматга эга эмас-ку? Ахир сиз атрофиндагиларга хурсандчилик улаша олган бойликкина ҳақиқий хазинадир, демаганмидингиз? Унда нима учун менинг бойликка ингилишим ёмон иллат бўлади? Фақирлик фақатгина Парвардигорнинг ризоси учун саҳроларни яланг оёқ кезиб юрган авлиёгагина зийнат бахш этар. Чунки унинг ўзидан бошқа бойлиги йўқ. Менимча, фақирлик ё бирор нуқсон, ё қобилият, ё такаббурликдан дарак беради.

Патрос хийла қовоқ уйиб, бир оз жим қолди ва деди:

– Сенинг томдан тараша тушгандек бу иддаола-рингнинг бойси не? Сен оиланинг фаровонлиги ҳақида гапиряпсан. Ахир сенда оиланинг ўзи бўлмаса. Отананг ўлатдан вафот этишгач, сени асраб олганимни яхши биласан.

Хафиднинг куёшда қорайган териси унинг хижолатдан юзига телган қоннинг алвон рангини яширолмади.

– Бу сафарга чиқмасимиздан олдинроқ... биз ҳали Ал-Халилда гурганимизда, мен Калнехнинг қизини учратиб қолдим. У... у...

– Э, мана гап қаерда экан! Энди тушундим ҳаммасини. Қандайдир баланцпарвоз ғоялар эмас, айнан муҳаббат менинг соддагина туякаш боламини бутун жаҳонга доврғ солишга тайёр жасур жангчига айлантирибди. Калнех афсонавий бойликлар эгаси. У қизини чўпонга бермайди. Фақат ёш, бой ва чиройли савдогарни куёв қилиши мумкин. Ана шунақа. Барақалла, азамат! Мен сенга савдода муваффақият қозониш йўлларини ўрганишингда ёрдам бераман.

Хафид миннатдорчилик юзасидан тиз чўкиб, Патроснинг этагини ўтди.

– О, марҳаматли хожам! Сизни Худо ёрлақасин! – дея хитоб қилди у. – Сизнинг бу олийжаноблигингизга қандай жавоб қайтарсам экан?

Савдогар этагини йигитчанинг чангалидан оҳиста бўшатди.

– Миннатдорчилик билдиришга шошилмасанг ҳам бўларди. Сенга кўрсатган энг катта ёрдамим ҳам ўзинг енгиб ўтишинг керак бўлган тўсиқлар, ўзинг мустақил равишда қилишинг керак бўлган ишлар олдида денгиздан томчи ҳам бўлмайди.

Хафиднинг кўзларида чакнаган қувонч ёлқини сўнди.

– Сиз мени дунёдаги энг буюк савдогар бўлиш сирлари, қонун-қоидалари билан таништирмайсизми?

– Сенга ҳеч қачон ҳеч нарсани ўргатмайман, – деди Патрос. – Шусиз ҳам менинг қанотим остида болалик йилларинг анча соқин ва енгил ўтди. Сени анчагина эрқалатиб ҳам қўйдим. Орқаваротдан келаётган гап-сўзларга кўра, сенинг туякашлиқдан юқорироққа кўтарилишингга тўскинлик қилармишман. Менимча,

агар одамнинг юрагида кичик бир учкун бўлса бас, у қачондир алангага айланади. Агар ўша учкун бўлса, ўша бола эртами-кечми, ҳақиқий эркак бўла олади. Унутма, олдинда катта машаққатлар турибди. Демак, энди сен ўспирин эмас, катта эркак сифатида ишлашинг керак. Сен ана шундай қийинчиликларга тайёرمىсан? Сенинг бугунги илтимосинг мени анча қувонтирди. Бугун кўзларингда ғурур учқунларини кўрдим. Ажойиб, мен сенинг фикрларингга қўшиламан. Бироқ бу гапларинг хавога учмаслиги, ал алоқибат ўз исботини топиши керак.

Хафид жим қолди, Патрос эса давом этди:

– Сен аввало, тижоратнинг барча қийинчиликларига бардошинг етишини менга, янада аниқроғи, ўзингга ўзинг исботлашинг керак. Бу иш эса, камдан-кам одамларнинг қўлидан келади. Такрор бўлса ҳам айтаман, буюк мукофотлар учун бир эмас, бир нечта мураккаб ишларни бажариш керак. Баъзилар бошларига тушган арзимас ташвишларни енгиб ўтиб, ўзларини бойликка эришиш учун етарлича тажрибага эга бўлдим, деб ҳисоблашади. Бошқа бировлар эса, ўз йўлларида учраган ҳар бир муаммони малъун, ашаддий душман ўрнида қабул қилишади. Аслида эса, бу машаққатлар уларнинг содик дўстлари ва ёрдамчилари эди. Тўсиқлар — муваффақиятга эришишда, жумладан савдо ишида ҳам жуда зарур. Асосий нарсани унутмаслик керак — галаба жуда кўп ва катта талафотлар ортидан етиб келади. Бинобарин, ҳар бир тўкнашув, ҳар бир инкироз савдогарнинг кучи ва маҳоратини чархлайди, уни чиниқтиради, совуққон ва жасур қилиб тарбиялайди. Тажриба шу тахлит орта боради. Демак, ҳар бир машаққат — сенинг чапани дўстинг. У сени ё ҳаммадан юксакликка кўтаради, ё четга чиқариб қўяди. Ҳар бир тўсиқ — бу комилликка олиб чиқувчи нарвоннинг бир поғонаси, қисматнинг бир чақириғи ва агар сен жавоб қайтариш учун ўзингда куч топа олмасанг, қийинчиликлардан қочсанг, улардан юз

Ўтирсанг, билиб қўй, сен ўз келажагингни барбод қилган бўласан!

Йигитча бош иргаб, жавоб бериш учун оғиз жуфт-лаганида, кекса савдогар қўлини кўтариб, уни тўхтатди.

– Ҳали энг асосийсини айтмадим. Сен ўзингни бахш этмоқчи бўлган қасб мунтазам ёлғизлик билан боғлиқ. Ҳатто оддий солиқ йиғувчи ҳам кун ботиши билан уйига қайтади. Гарчи казармани уй деб аташ кийин бўлса-да, Рим аскарининг ҳам ўз уйи бор. Бироқ сен ойлаб кун ботиши-ю, тонг отишини дўстларингдан, яқинларингдан узоқда қарши оласан. Айниқса, бирор кулба олдидан ўтаётиб, бахтиёр оиланинг кечки овқат устида жамулжам ўтирганини кўрсанг, юрагингни соғинч тимдалай бошлайди. Бу оламда ёлғизликдан ҳам ёмонроқ нарса йўқ, – дея оғир хўрсинди Патрос. – Сени олдинда ана шундай синовлар кутиб турибди. Сенинг муваффақиятинг ушбу синовларни қанчалик тез ва осон енга олишингга боғлиқ. Йўлларда ҳамиша сенга кўрқув ҳамроҳ бўлади. Қалин ўрмонзорларда, ҳувиллаган биёбонларда ҳам ёлғиз бўласан. Кўп ҳолларда савдогарлар соғинч ва ташвиш ичида ўз мақсадларини унутиб қўядилар ва ёш боладек ғамхўрлик, меҳр истаб қолишади. Бу туйғулар унинг бутун ўй-хаёлларини эгаллаб, бошқа мақсадларни сиқиб чиқаргудек бўлса, савдогар ўз кучи, мавқеини йўқотади. Минглаб иқтидорли савдогарлар ана шу туйғулардан енгилиб, ўз иқтидорини қурбон қилишган. Бундан ташқари, гавжум шаҳарларда ҳам сен ёлғиз бўласан, ҳеч ким сенинг қалбингни қувонтирмайди, ҳеч ким сенга тасалли бермайди. Айрилиқ азобида ўрганаётганингда ҳеч ким дардингга малҳам бўлолмайди. Фақат гоҳида сени ҳамёнингдан жудо қилишга чоғланганлар учраб туради.

– Мен жуда эҳтиёткор бўламан ва насиқатларингизни асло унутмайман.

– Начора, унда сенга бу ҳақда бошқа умуман оғиз очмайман. Демак, сен ўзингни савдода синаб кўрмоқчисан. Унда билгинки, сен ҳозир ғўр мевасан, ҳатто мева деб аташ ҳам қулгили. Фақат пишиб етилганда мевага айланасан, ҳар бир савдогарга керак бўладиган даражада билим ва тажриба тўплайсан.

– Қачон иш бошлашим мумкин?

– Эрталаб, ушбу суҳбатимиз ҳақида Сильвиога айтсанг, у сенга энг яхши иплардан тўқилган, қалии ёпинчиклардан бирини беради. Унинг матоси эчки жунидан тўқилган бўлиб, ҳар қандай ёгингарчиликка дош беради. Унинг қизил рангли бўёғи рўян илдизидан олинган. Ёпинчикнинг бир четидаги митти юлдузча тасвири унинг ушбу маҳсулотни тайёрлашда бутун дунёда биринчи ўринда турадиган Голи ҳунармандлари кўлидан чиққанини билдиради. Юлдузча ёнидаги тўртбурчак тасвири эса менинг муҳрим ҳисобланади. Ҳар икки белги ушбу маҳсулотнинг харидорғирлигини таъминлайди. Бир пайтлар мен бу ерга ана шундай ёпинчиклардан мингтасини олиб келиб сотганман. Мен яхудийлар ичида жуда кўп савдо қилганман, улар бундай ёпинчикни або деб аташади. – Патрос бир оз тин олди. – Битта хачирга ўтириб, ана шу ёпинчиклардан бирини ол-да, Байт-Лахм (Вифлеем) шаҳрига жўна. Бу шаҳарни бизнинг қарвон четлаб ўтганди. У ерда яқин орада менинг савдогарларимдан ҳеч бири бўлмаган. Бу шаҳарда савдо қилиш вақтни бефойда ўтказиш билан баробар дейишади, лекин мен уларга негадир ишонмадим. Бу ерда маҳаллий чўпонлар билан савдо қилганман, улар бундай ёпинчикларни жон деб олишади. Хуллас, Байт-Лахмга югур ва ёпинчикни сотмасдан қайтиб келма.

Хафид қувончини сездирмасликка тиришиб, бош ирғади. У ўзининг илк тиждорат сафарига чиқиш учун ошиқарди.

– Мен бу ёпинчикни қанчага сотаман, хожа?

– Мен ўз ҳисоб-китоб дафтаримга сенинг номингни ёзиб, унинг тўғрисида карзингни — бир дирхам деб ёзиб қўяман. Ана шундан ортиққа сотолсанг, фойдаси ўзингда қолади. Бошқача айтганда, сен бу маҳсулотга истаганингча нарх қўйгин ва истаган ерингда сотишинг мумкин. Бозор шаҳарнинг жанубий дарвозаси олдида жойлашган. Шунингдек, ёпинчикни кўчаларда юриб ҳам сотсанг бўлади. Истасанг, уйма-уй юриб сот. Йўлингда минглаб уйлар учрайди. Лекин ҳар қалай сен бу матони гавжум жойларда олиб юрсанг сотишинг осонроқ бўлади. Тушундингми?

Хафид тасдиқ маъносида бош ирғади. Хожасининг гапларининг қулоғига деярли кирмас, у ўзини аллақачон Байт-Лахм бозорида юргандек ҳис этарди.

Патрос қўлини йигитчанинг елкасига қўйиб уқтирди.

– Сен қайтиб келгунингча ҳеч кимни ўрнингга ишга олмай тураман. Агар сендан савдогар чиқмаслигига ишонч ҳосил қилсанг, иккиланмай ёнимга қайтавер. Асло ташвиш тортма. Мен сени тўғри тушунаман. Қайсидир касбга лойиқ бўлолмаслик бу фожиа эмас. Сен нимагадир уриниб кўрсанг ва бундан ҳеч нарса чиқара олмасанг, асло уялиб ўтирма. Сенинг бу ҳаракатинг ҳеч нарса қилмасдан вақтини бекорга ўтказган одамга нисбатан минг чандон яхшидир. Сен қайтиб келганингдан кейин ҳаётингни қай тарика давом эттириш ҳақида биргалашиб ўйлаб кўрармиз.

Хафид таъзим қилиб, кетишга чоғланганида, хожаси яна уни тўхтади:

– Ўғлим, – дея давом этди у. – Сен янги ҳаёт бошлаяпсан. Яна бир насиҳатимни тингла ва уни ҳеч қачон унутма. У сенга йўлда учраган энг кийин муаммоларни ҳам осонгина енгиб ўтишингда ёрдам беради.

– Яна қандай маслаҳат бермоқчисиз менга, хожам? – сўради Хафид.

– Агар сен омадингни излаб йўлга чиккан бўлсанг ва унга эришишингга ишончинг комил бўлса, тўсиклар олдида туриб қолма ва уни ошиб ё айланиб ўтишга ҳаракат қил, – деди Патрос ва йигитчага яқинлашди. – Сен менинг гапларимни яхшилаб тушуниб олдингми?

– Ҳа, хожам.

– Ҳамма гапларимни эсингда сақлайсанми?

– Ҳа, – деди Хафид. – Менинг қарорим катъий ва ҳеч бир ғов менинг йўлимни тўса олмайди.





БАЙТ-ЛАХМГА ҚИЛИНГАН САФАР

Хафид бир бурда нонни чайнарган, ўзининг аччиқ қисмати ҳақида ўйларди. Патрос унга ёпинчикни сойтиш учун тўрт кун муҳлат берди. Эртага бу муддат тугайди. Хафид уч кунни Байт-Лахмда ўтказди. Бироқ ўз хожасидан қапта ваъдалар ва ўзига ишонч билан олгани — биргина ёпинчикни сота олмади. У аини чоғда шаҳар девори яқинидаги бир ғорда, бўхчасини ёнига қўйганча, хаёл суриб ётарди. У ёпинчиғини бир бўхчага туғиб, карвонсарой яқинидаги ғорда, хачирининг ёнига ташлаб келганди. Хафид стол атрофида ўтирган одамларнинг гап-сўзларини эшитмас, ўз хаёллари билан банд эди. Олдида турган овқатга ҳам қўл урмаганди. Йигитчани дунё яралганидан бери барча савдогарларга таниш бўлган шубҳа-ғумонлар қийнади: “Нега мени эшитишмаяпти? Мен одамларнинг эътиборини қандай тортсам бўларкин? Нега қўлчилик ҳали мен гапимни айтмасимдан эшикни ёпиб олишяпти? Нега мен йўловчиларни тўхтатиб, ўз молимни уларга таърифлай бошлаганимда, мендан юз ўгиришяпти? Менинг молим билан ҳеч ким қизиқиб кўрмади. Ёки бу ернинг одамлари ўзлари учун энг керакли нарсани сотиб ололмайдиган даражада камбағалми? Ҳа, аслида қўлчиликнинг бу нарсани соғиб олишга қурби етмайди. Лекин бошқалар бу ерда қандай қилиб савдо билан шуғулланишаркин? Нега мен бирор дарвоза олдида тўхтасам, юрагимни алланечук ваҳима босади? Уни қандай енгсам экан? Балки мен бу ёпинчикқа жуда қиммат нарх қўйгандирман? Балки бошқа савдогарлар бу молни арзонроқ нархда пуллаётгандир? Хафидни ўз-ўзидан қониқмаслик, хатто нафрат ҳисси тобора чуқурроқ

камраб ола бошлади. У ҳамма учун зарур махсулотни сота олмагани учун ўз-ўзидан жаҳли чиқарди.

Хафид энди ўзи танламоқчи бўлган касбга номуносиб эканини англай бошлаганди. У бир неча бор, ҳаммасини йиғиштириб, тинчгина туякашлигини қилиб юриш ҳақида ўйлаб кўрди. Ўша ишнинг орқасидан беш-тўрт чака бўлсаям топиб юрганди. Ҳозир эса Патрос майда-чуйда харажатлар учун берган пулларни ҳам харжлаб бўлди. Хафид энди ёпинчикдан сотиб фойда қилиш ҳақида ўйламай ҳам қўйганди. Ўз нархига сотса ҳам майли эди. Ҳар қалай хожаси уни савдогар сифатида тан олармиди?

Нима бўлганда ҳам у карвонга ёпинчиксиз қайтиши шарт. Ўшанда Патрос уни нима деб атаганди? Ёш жангчи деганмиди? Хафид кинояли илжайди: “Мен жангчи эмишманми?”

Шу чоқ беихтиёр у ўз туялари олдига қайтгиси келди. Кейин эса, дафъатан хаёллари Лиша томон кетди. У билан бирга қизнинг бадқовоқ отаси ҳам кўз ўнгида гавдаланди. Калнех! Шунда унинг ҳамма гумонлари эриб битгандек бўлди. Унинг ёнидаги чақалар жуда оз қолган, уларни тежаб қолиш учун бугун ғорда қолишга қарор қилди. Лекин унинг эртага қандай бўлмасин ёпинчикни сотиш ҳақидаги қарори янада қатъийлашган эди. Тезда бу қарори мутлақ ишонч тусини олди. У эртага молини шундай мақтайдики, уни албатта яхшигина пулга сотиб олишади. Хафид савдони эрта сахарлаб бошлайди. Шаҳар дарвозаси олдида туриб олади, чунки шаҳардаги энг гавжум жой ўша ер. Бу ердан жуда кўп одам кириб чиқади, демак жуда борса пешингача сота олади. Кечга яқин эса қумуш танга билан карвон тўхтаган Зайтун тоғига йўл олади.

Бу фикридан Хафиднинг кўнгли худди молини аллақачон пуллаб бўлгандек кўтарилиб кетди. Бу хурсандчилик унинг иштаҳасини ҳам очиб юбордими,

апил-тапил овқатланиб олди. Устози ҳам шогирднинг илк муваффақиятидан роса кувонса керак. Балки Хафид билан фахрланар? Йўқ, Хафид устозининг юзини ерга қаратмайди, у албатта омадли савдогар бўлишнинг уддасидан чиқади.

Албатта, биттагина маҳсулотни сотиш учун тўрт кун жуда кўплик қилишини Хафид тушунарди. Аммо, бу ҳали бошланиши-ку? Патрос унга бунақа маҳсулотларни янада тезроқ, уч, икки кунда сотиш йўлларини ҳам ўргатади. Ҳали шу даражада тажрибаси ошиб кетадики, бир соатда бунақа матоларнинг бир қанчасини сота олади. Шу тарика қачондир унга ҳам ҳақиқий шон-шухрат қулиб боқади.

Хафид сершовқин карвонсаройни тарк этиб, ғорга йўл олди. Йигитча кетиб бораркан, унинг сандаллари остидан қиров босган ўтларнинг нолон гижирлаши эшитиларди. Хафид бутун хачирининг ёнида, ғорда тунашни кўзлаганди. Эртага Хафид учун энг бахтли кун бўлиш аниқ. Гарчи у эндиликда бу овлоқ шаҳарни савдогарлар нима сабабдан четлаб ўтишини тушунган бўлса-да, унинг албатта омади чопади. Гарчи кўпгина савдогарлардан, байт-лахмлик харидорлардан кинояли гап-сўзлар эшитган бўлса-да, Хафид бу гапларни қулибгина эсга олади. Агар Патрос бир неча йил аввал бу ерда юзлаб ёпинчикларни сота олган экан, нега энди Хафид лоақал биттагинасини сота олмаса?

Яна қим билсин... Балки ўтган йиллар мобайнида бу ерда ҳам кўп нарса ўзгаргандир? Қолаверса, Патрос ёшлигида ҳам ақлли ва омадли савдогар бўлгандир?

Йигитча илкис қадамларини тезлатди. Борди-ю, ғорга майда ўғрилардан бирортаси кириб қолган бўлса-чи? Хафид ўзини қутилмаган олишувга руҳан тайёрлаб, ўзига таниш тиркиш томон ошиқди. Хафид бу ерда қимматбаҳо ёпинчикни олиб кетишни кўзлаётган муттаҳам ўғрини

кўраман, деб ўйлаган эди, ammo тамомила бошқа ман-
заранинг устидан чиқди.

Хафид юрга кираркан, вужудидаги нохуш хислар
ўрнини алланечук ёруғлик, енгиллик эгаллаётгандек бўл-
ди. Хира ёруғлик остида у ҳайратдан донг қотиб қолди.
Гор деворидаги кичик бир тоқчага шам кўйилганди.
Унинг заиф ёғдусида соқолли эркак ва бир ёш аёлнинг
гира-шира киефаси кўзга ташланарди. Улар совуқдан
қалтираб, бир-бирининг пинжигга тикилиб ўтиришарди.
Уларнинг оёқлари остида, чорвадорлар чорва озуқасини
тайёрлайдиган ятаски тош устида чакалок ётарди. Хафид
табий тарзда чакалокнинг эндигина туғилганини ан-
лади: гўдакнинг кип-кизил жиш териси бужмайиб
кўринарди.

Болани совуқдан химоялаш учун эркак ва аёл ўз
кийимлари билан гўдакнинг устини ўраб кўйишган,
ammo бу увода кийимлар чакалокнинг бошини ўрашга
етмай қолганди. Хафидни кўриши билан ҳалиги
эркак айбдорона жилмайди. Аёл йигитчага хийла
шубҳали тикилди, кейин худди қутилмаган кўноқдан
жигарпорасини химоя қилмоқчи бўлгандек унга қўл
узатди. Ҳамма жим, ҳеч кимнинг товуши чиқмасди.
Аёлнинг қанчалик совқотаётгани унинг кўкариб кетган
юз-кўзларидан ҳам аён эди. Чакалок ҳам увода кийимлар
ичида совқотаётгани аниқ эди. Гор эса зах тортиб ётибди.
Хафид тош устида ётган чакалокка, унинг уйқусида
жилмаяётган оғизчасига термилди. Балки Хафидга
шундай туюлган дир? Унинг вужудини ғалати ҳиссиёт
қамради. Дафъатан Лишани ёдга олди. Гор оғзидан
оқиб кираётган изғирин аёлнинг ихчам вужудини янада
жунжиктириб кўйганди.

Бундан Хафиднинг юраги яна эзилди.

Бир неча дақиқалик сукунатдан сўнг, бўлажак сав-
догар хачири тарафга юрди. У хуржун ичидаги тугунни
чиқарди. Эркак ва аёл Хафиднинг ҳаракатларини

ҳам қизиқиш, ҳам хавотир билан кузатиб туришарди. Йигитча тугунчани очиб, ичидан ёпинчикни чиқарди. Шамнинг хирагина ёғдусида ҳам маго четидаги тамғалар яққол кўриниб турарди. Байт-Лахмда ўтган уч кун ичида Хафид бу матонинг ҳар бир чоки ва нақштини ўрганиб олганди. Чунки у ушбу матони кўлида неча соатлаб беса-мар кўтариб юрганди. Ёпинчиқ ростдан ҳам ўта пишиқ тўқилган бўлиб, у ўн йиллаб ўз соҳибига хизмат қилиши мумкин эди. Хафид кўзини юмиб, хўрсинди. Кейин яна эркак ва аёлга кўз ташлаб, ухлаб ётган чақалок томон юрди.

Хафид боланинг устига ташлаб кўйилган эркак ва аёлнинг кийимларини ўзларига қайтарди. Аёл ҳам, эркак ҳам унга ҳамон таажжуб билан тикилиб туришарди. Йигитча ёпинчикни очиб, унга чақалокни эҳтиёткорлик билан йўргаклади. Йигитча кеч тушганига қарамай, горнинг оғзи худди кундузгидек ёришиб кетганидан ажабланди. Хафид осмонга қараб, фавқулудда ёрқин нур таратаётган юлдузни кўрди ва кўзлари қамашиб кетди. Бирок, кўзлари ёшлангунча ундан кўз узмади. Сўнг бошини қуйи солганча, қарвон кўним топган водий томон йўл олди.





Хафид тепасида чарақлаб йўлини ёритиб турган қолдуга эътибор бермасликка тиришиб, ўз қарвонига ошиқарди. У парижонхотирлик билан оҳиста одимларди. Уни бундай аҳмоқона йўл туттишга нима ундади? Ахир у қорда учратган одамларини танимасди-ку? Нега қимматбаҳо ёпинчликни сотиш ўрнига уни садақа қилиб юборди? Патросга ва қолганларга нима дейди энди? Унинг гапини эшитганлар ётиб олиб қулмайдами?

О, сенга ишониб топширилган қиммат молни дуч келган одамларга эҳсон қилиш — бу янги савдогар учун қойилмақом ибтидо. Қорда қимнингдир боласига ичи ачишганмиш! Хафид шу каби истехзоли гапларни эшитиши аниқ. Шу боис уларга бошқа, ишонарлироқ баҳона тўқиб бориши керак. Шундай гапирсинки, Патрос унга чигпа-чин ишонсин. Очиғи у Патросга ҳақиқатни айтиб, хожасидан маломатга қолишни истамасди. Балки йўлда қароқчиларга дуч келдим деса тўғрироқ бўлар? “Мен йўғимда хачирнинг хуржунидаги мағони ўғрилар шилиб кетибди”, деса-чи? Патрос бу чўлчакларга ишонармикин? Балки ишонар? Ахир ҳозир ҳамма бурчақда ўғри-ю, қароқчилар изғиб юрган бўлса? Ҳар қалай эҳтиётсизлик сабабли айбланиш савдодаги нўноқлик боис маломатга қолишдан афзалроқ. Мана ниҳоят, Хафид ўзига таниш сўқмоққа ҳам етиб келди. Буёғига оз қолди. Мана, Гефсиман боғи ҳам кўриниб турибди. Ундан нарёғида эса, қарвон жойлашган. Хафид ноқуш учрашувни тезлаштириш учун хачирини қичади. Шундагина Хафид атрофи қолдугидек қароғон эканини пайқайди. Дафъатан унинг қалбига қувонч тўлқини

– Бўм-бўш! Лоақал битта савдогаримнинг иши юришибди-ку? Юр, менинг чодиримга! Бунга қандай эришганингни айтиб берасан. Агар Парвардигорнинг ўзи тунни кунга айлантиришни истаган бўлса, мен ҳам ухламай қўя қоламан. Балки, сени изингдан келаётган анави юлдузнинг сирини менга айтарсан?

Хафидни кўкдаги юлдуздан кўра ичидаги ташвишлари кўпроқ ўйлантирарди. Ана шу ташвиш билан чодир томон юрди. Патрос юмшоқ болишига суянганча, шогирдининг ҳикоясини тинглаш учун кўзларини юмди. Хафид ҳаяжон билан Байт-Лахмда кўрганларини ҳикоя қилишга тушди. У билан гаплашишни истамаганлар, шаънига ёғдирилган таққирлар ҳақида гапирди. Шунингдек, у йиғлагудек бўлиб, бир кулол уни ўз ҳовлисидан қувиб солгани, римлик бир аскар ёпинчиқ нархини туширмагани учун шу матоҳни юзига итқитганини сўзлади. Патрос унинг ҳикоясини тингларкан, гоҳида ҳамдардлик билан бош ирғаб кўярди. Мана, ниҳоят у карвонсаройда ўз иқтидоридан шубҳага тушган онларига етиб келди.

Патрос илкис йигитчанинг гапини бўлди:

– Хафид, илтимос, ўша онда миянгга нима келган бўлса, ҳаммасини гапириб бер.

Хафид хожасининг айтганини қилиб, ўша дамдаги кечинмаларини бир бошдан гапириб берди.

– Қайси фикр сенинг ўзингга нисбатан шубҳаларингни тарқатиб юборди? – сўради Патрос.

Хафид бир зум ўйланиб, катъий жавоб қайтарди.

– Ўша дамда Калнехнинг қизи эсимга тушди. Бадбўй карвонсаройда ўтирарканман, бу аҳволда мен Лишанинг висолига ҳеч қачон етолмаслигимни англадим, – деди Хафид овозидаги титроқни аранг босиб. – Энди эса, сизнинг ишончингизни оқлай олмаганимдан сўнг, у қизни мутлақо унутиб юборсам ҳам бўлади.

– Нега? – деб сўради Патрос. – Ёпинчиқ йўқ, сен уни сотгансан!

Хафид шу қадар паст овозда гапирардики, Патрос унинг овозини яхшилаб эшитиш учун эгилиб кулок тутишга мажбур эди. Хафид унга ғорда юз берган ҳодисаларни бир бошдан айтишга тушди. У гапидан тўхтамас, ёркин юлдуз эса, чодир дарчасидан мўралаб, ичкарини ажиб нури билан ёритарди. Борган сари чолнинг серажин юзида ёқимли табассум ёйилиб борарди. Йигитча ҳикоясини тугатиб, оғир хўрсинганидан сўнг, чодир ичига улуғвор сукунат чўкди. Хафид бошини қуйи солиб ўтирар, хожасининг кўзларига қарашга-да, журъат этолмасди. Уни тушкунлик тамомила чулғаб олганди. Ахир у тўлширилган вазифани уддалай олмади, шарманда бўлди, энди эса ўзининг ҳақир қисматига бўйин эгишдан бошқа чораси йўқ. У уятдан ўзини қўярга жой тополмай, югуриб чодирдан чиқиб кетмоқчи бўлганида, хожа унинг елкасидан тутиб қолди.

– Менга қара, – Хафид аранг бошини қўтарди. – Ўғлим, илк тижорий сафаринг сенга бирор фойда олиб келмади.

– Ҳа, хожам, – деди Хафид бўғиқ овозда.

– У менга фойда келтирди. Сенга эргашиб юрган бу юлдуз мени узок йиллик шубҳаларимдан ҳам, кўзимни қоплаган пардадан ҳам калос этди. Нега? Нима бўлди? Бунинг сабабини мен сенга Гадморга борганимиздан сўнг айтаман. Энди эса, сендан бир илтимосим бор. Эшит.

– Илтимос? – ажабланди Хафид. – Сиз менга буюрсангиз бас, хожам.

– Тонгга қадар менинг савдогарларим қайта бошлайди, уларнинг уловларига қарашга тўғри келади. Сен аввалги ишингни давом эттирасанми?

Хафид сапчиб турди ва валинеъматига қуллуқ қилди.

– Амрингизга мунтазирман, хожам, – деди у итоаткорлик билан. – Мени афв этинг, сизнинг ишончингизни оклай олмадим.

– Унда бориб, хозирлигингни кўравер, тонгга якин савдогарлар қайтишади. Биз эса, сен билан Тадморда гаплашамиз.

Хафид чодирдан чиққанида тепасидаги юлдуз яна унинг кўзларини қамаштирди. Йигитча кўзларини кафти билан бекитди. Шу онда уни яна ортидан Патрос чақирди. Хафид қайтиб яна хожасининг амрига шай турди. Патрос туриб Хафидга яқинлашди ва унинг елкасини қоқди.

– Хавотир олма, ўғлим. Тунинг осуда ўтсин. Сен ҳеч нарса ютказмадинг, балки ютдинг.

Хафид ҳеч нарсани тушунмай, чодирни тарк этди. Ёрқин юлдуз ҳамон борликни нафис ёғдулари билан ёритиб турарди.





СИРЛИ НОМАЛАР

Карвон Тадморга етиб келганидан сўнг, орадан икки ҳафта ўтди. Ишлар билан бўлиб, Хафид хожасининг гапини ҳам эсидан чиқараёзди. Бироқ, кунларнинг бирида хожасининг югурдаги келиб, уни уйғотди ва Патрос йўқлаётганини айтди. Хафид унинг учун тўшак вазифасини ўтаб келаётган сомон уюми устидан туриб, кийим-бошини қокди-да, хизматкорнинг ортидан эргашди. Уни Патроснинг ётоғига олиб киришди. Хафид серҳашам хонага кираркан, хожаси ётган каравотдан анча берида тўхтаб, таъзим қилди.

Патрос кўзларини очди-да, қоксуяк кўлларига таяниб, гавдасини кўтарди. Хожанинг юзлари қордек оқариб кетган, қоксуяк кўлларидаги томирлари бўртиб турарди. Хафид ўзининг аввалги хожасини аранг таниди. Охириги учрашувларидан бери орадан бор-йўғи 12 кун ўтган, бедаво дард аллақачон ўз ишини қилганди.

Патрос кўлини аранг кўтариб, Хафидга ўтириш учун жой кўрсатди. Йигитча жойлашиб олгач, Патрос гап бошлади:

– Ўғлим, орадан бир неча кун ўтди. Бу вақт ичида сен келгусидаги режаларингни қайта кўриб чиқдингми? Сен ҳозир ҳам ўзингга ишонасанми? Савдогар бўлиш фикридан воз кечмадингми?

– Йўқ, – тан олди Хафид.

Патрос бош ирғади.

– Унда гап бундай, – деди у. – Мен сенга кўпроқ вақт ажратмоқчи эдим. Аммо, кўриб турибсанки, режалар ўзгариб кетди. Гарчи сен мени яхши савдогар хисобласанг-да, битим тузишга лойиқ деб билсанг-да,

мен ўлим билан кел ишолмаяпман. У худди ёввойи мушук сингари эшигимни тимдалаяпти. Ўзинг биласанки, ажалдан омонлик йўқ.

Илкис бошланган йўтал Патроснинг гапини бўлиб кўйди. Хафид унинг даҳшат ичида ютокиб нафас олишини кузатиб турарди. Йўтал тўхтагач, Патрос заифгина кулимсиради.

– Менинг вақт-соатим ҳисобли, кел тезроқ ишга ўтайлик. Аввал, каравотимнинг тагида турган заранг сандиқчани бу ёққа ол.

Хафид эгилиб, пастда турган, тасмалар билан боғланган сандиқчани олди. Кейин уни кўрпа устига, хожасининг оёқ томонига қўйиб, ўз ўрнига қайтди.

Кекса савдогар йўталиб, гапида давом этди:

– Мен кўп йиллар аввал туякашликдан ҳам қуйроқ ишларни бажариб юрган бола эдим. Менинг чекимга Шарқдан келаётган бир йўловчини қароқчилар хужумидан халос этиш тушганди. Ёшлигимда жуда бақувват йигит эдим. Қароқчилар билан курашиш мен учун у қадар катта машаққат туғдирмади. Мен ўшанда шунчаки бурчимни бажардим, деб ўйлагандим. Шу пайт ҳалиги йўловчи мени тўхтатди ва бу яхшилиқнинг мукофотини олишимни сўради. У пайтда на оилам, на мол-давлатим бор эди. Йўловчи мени ўз уйига олиб кетди. Мени янги танишимнинг яқинлари, оила аъзолари эски кадрдонлар сингари кутиб олишди. Кунларнинг бирида мен янгича ҳаёт тарзига буткул кўникиб бўлганимда, у менга мана шу сандиқчани кўрсатди. Унинг ичида ўнта терида битилган номалар жойланган эди. Биринчи номада сирларни англаш йўриқномаси акс этган, қолганлари савдода катта муваффақият қозонишнинг сирлари ва қондаларидан иборат эди. Кейин йил давомида мен ус-тозимнинг кўмагида ушбу қадимий номалардаги ҳикматларни бутун борлиғимга сингириб олдим. Биринчи номадаги йўриқнома сирларини ўрганиб бўлгач,

бошқаларга ҳам ўта бошладим, бора-бора бу тамойиллар **наинки** менинг кун тартибимга, балки ҳаётимнинг бир қисмига айланди. Бир оз вақт ўтиб, мезбон менга ушбу ўн та нома солинган сандиқчани ва эллик тилла солинган ҳамённи муҳрланган мактуб билан кўшиб топширди. **Мени** кузатишгаётганда, бу мактубни фақат ўз уйимда, бу ердан узоқлашганимда ўқишим лозимлиги уқтирилди. **Мен** бу оила аъзолари билан қуюқ хайрлашгач, омадимни излаб сафарга отландим. Ваъдага биноан Тадморга олиб **борадиган** йўлга тушганимдан кейингина мактубни очиб ўқидим. Хатда бу пулларимни ўз эҳтиёжларимга қараб **сарфлашим**, ҳар бир ишни қилишдан аввал номалардаги **кўрсатмаларга** амал қилишим лозимлиги ёзилганди.

Шунингдек, мактубда топган-тутганимнинг ярмини фақирларга ва омадсиз одамларга улашишим айтилганди. Фақат терида битилган номаларни ҳеч кимга бермаслигим, хатто кўрсатмаслигим қаттиқ тайинланган эди. **Мен** номалар солинган бу сандиқни муайян белгига эга бўлган одамгагина омонатга топширишим керак эди.

— Сизни тушунмаяпман, хоҷам, — деди Хафид хайрон елка қисиб.

— Шошма, мен ҳаммасини тушунтираман. Мен ўша шартли белгига эга одамни ҳар доим кутиб яшадим. Мен ҳамшиша ўзлаштирган тамойилларим асосида давлатимни кўпгайтириб бордим. Охир-оқибат мен кутган одам келмаслигига ишона бошладим. Агар сен Байт-Лахмга бормасанг, мен шу ишонч билан ўтиб кетардим. Сен ортингдан ёрқин юлдузни эргаштириб келган чоғингда, **мен** омонатни беришим керак бўлган одам сен эканингни тушуниб етдим. Очиғини айтсам, бир оз муддат иккиланиб турдим, сен билан юз берган ҳодисанинг моҳиятини тўла англолмадим. Энди эса, омонатнинг навбатдаги эгаси сен эканингга шубҳам йўқ. Мен ҳам маъбудлар иродасига қарши боролмайман. Айниқса, **сен** анави гўдакни ёпинчик билан йўргаклаганингда,

қандай воқеанинг иштирокчиси бўлганини тушундим ва менинг ҳақиқий ворисим эканига ишондим. Энди бу хазинани сенга топшираман. Қизиқ, мен бу ҳақиқатни англаган чоғимда, ҳаётини куч-қувватим мени тарқ этганини хис этдим. Менинг куним битган, аммо хотиржамман. Чунки, сени топдим.

Кекса Патроснинг овози пасайиб борарди. У ожизгина мушгини қисиб, бор кучини тўплашга тиришди:

– Ўғлим, мени диққат билан эшит ва эслаб қол. Чунки, айтган гапларимни такрорлаш учун менда куч қолмаган.

Хафид кўз ёшлари ёноқларини ювиб тушаётганини англади. Сал илгарилаб, қўлини кекса устозининг елкасига қўйди. Патрос йўтала-йўтала гапида давом этди:

– Сенга жуда катта бойлик яширилган бу сандиқчани топшираман. Аммо, сен баъзи шартларни бажаришинг керак. Сандиқчада юз тилла солинган ҳамён ҳам бор. Бу пул сенга бир оз мол сотиб олиб, тижорат ишини бошлашингга етиб қолади. Мен сенга жуда катта бойлик қолдиришим мумкин эди. Аммо бу бойлик сенга фойда бермаслиги мумкин. Сен ўзинг бахтингни топишинг, Ер юзидаги энг қудратли, буюк савдогар бўлишинг керак. Кўряпсанки, сенинг энг катта мақсадингни мен унутганим йўқ.

Патрос жуда қийналиб гапирар, бир оз жим туриб, куч тўплаб яна давом этарди:

– Ҳозирок сафар гадоригини кўр, Дамашкка отлан! У ерда сен номаларда акс этган ҳикматларни ҳаётда қўллаб кўриш учун барча имкониятларга эга бўласан. Ўзингга мақбул ерда жойлашиб олганингдан кейин, биринчи номани очиб ўқи. Бу номада бошқаларида битилган кўрсатмаларни англаб етишинг учун керакли билимга эга бўласан. Сен бу битик маънисига тўла-тўқис етгунингча, уни қайта-қайта ўқи. Фақат биринчи номани тўла тушуниб етганингдан кейин, қолганларига ўтишинг мумкин. Сен шу номаларни ўқиб боришинг билан

ўз молларингни сота бошлайсан. Номалардан олган билимларингни шахсий тажрибангда қўллаб боришинг керак. Кўп ўтмай, сен қанча кўп номаларни ўқисанг, савдонг шу қадар юришиб кетишини тушунасан. Демак, менинг биринчи шартим — биринчи номада кўрсатилган қоидаларга тўла амал қиламан, деб қасам ич.

– Қасам ичаман, – деди Хафид.

– Яхши, жуда яхши, – деди Патрос. – Сен номаларнинг сирини тўла англаб, дилингда жо килиб бўлганингда, жуда бадавлат одамга айланасан. Ҳатто мендан ҳам бойиб кетишинг мумкин, – Хафиднинг хайратомуз нигоҳини кўриб, Патрос кўшиб қўйди. – Ҳа, ҳа, сен қандай катта хазиналарга эга бўлишингни ҳатто тасаввур ҳам қилолмайсан. Энди иккинчи шартимни эшит. Топган-тутганингни ярмини мухтож кишиларга тортиқ эт. Сен ҳеч қачон фақир ва бева-бечоралардан ўз ёрдамингни аямасликка қасам ич.

– Қасам ичаман, хоҷам!

– Энди эса асосий шартимга ўтаман. Сен номалардан ўрганганларинг ҳақида ҳеч кимга оғиз очмаслигинг керак. Сен ҳам кун келиб, менга ўхшаб, худди сенинг йўлингни ёритиб келган юлдуз сингари шартли белгига дуч келасан. Сен билан ўрда содир бўлган воқеа эса менинг ҳамма шубҳаларимни тарқағиб юборди. Сенга ҳам ўз қисматидан, вазифасидан беҳабар бўлган одам ана шундай шартли белгини олиб келади. Сен уни диққат билан кузатасан ва унга йўл берасан. Шундай одамни сенга юрагинг кўрсатади. Сен ўз қароринг тўғрилигига амин бўлганингда кейин, худди мен каби, ўша шартли белгини кўрсатган одам эркак бўладими, аёлми, ушбу сандиқча ва унинг ичидагиларни беришинг керак. Бу омонатни унга топшириш чоғида унга ҳам мана шу шартларни эслатасан. Менга бир неча йил аввал топширилган номада айтилишича, бу сандиқчани қабул қилиб олган учинчи одам агар ўзи истаса, унда

кўрсатилган сирларни бутун жаҳонга ошкор қилиши мумкин. Сен бу тоғширикларни бажара оласанми?

– Ваъда бераман, хожа!

Патрос худди елкасидан тоғ қулагандек, енгил тин олди. Заифгина қулимсираб, Хафиднинг юзини силади.

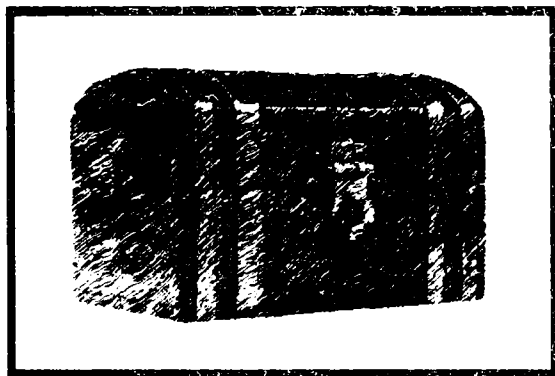
– Ҳозирок, сандикни ол-да, жўна! Менинг эзгу тилакларим сенга ҳамиша йўлдош бўлсин, ишонаманки, сенинг маҳбубанг Лиша албатта сен билан ўз қисматини бўлишига рози бўлади.

Хафидийлаб юборди, аммо кўз ёш тўкканидан уялди. Эгилиб сандикчани олди-да, эшик томон юрди. Остонага етганида, тўхтаб ортига ўгирилди. Хожаси Хафиднинг ортидан термилиб турарди.

– Агар мен ўз қароримда қатъий турсам, ҳеч қандай тўсиқ мени тўхтата олмайдими? – сўради Хафид.

Кекса Патрос аранг қулимсираб, бош ирғади.

Кейин эса Хафид билан видолашмоқ учун оғирлашиб қолган қоқсуяк қўлларини кўтариб, зўрға силкиди.





ОРЗУЛАР САРИ ИЛК ҚАДАМИ

Хафид хачирда баланд ва мустаҳкам деворлар билан ўралган Дамашкнинг Шаркий дарвозаси орқали кириб, марказий кўчадан кета бошлади. Йигитчанинг қалби ҳаяжон ва шубҳалар ичида титрар, улкан савдо шаҳрининг талогўллари уни ваҳимага соларди. Унинг қаршисида икки йўл турарди: ёқўриқчилар ҳамроҳлигида катта қарвон билан савдо қилиш ёки Патроснинг маслаҳатларига кўра, яккаю ёлғиз савдо билан шуғулланиш. Савдогарлар бозорни бошларига кўтариб, харидорларни чорлар, ўз молларини оғиз кўпиртириб макташарди. Айрим кўча олибсотарлари эса, ўз матоҳини сотмоқчи бўлиб, Хафиднинг бурнига тикиштирар, бу эса ғўр йигитчани баттар кўрқитарди.

У мана шундай қатъий ва шафқатсиз шароитга мослаша олармикин? Хафид шилқим сотувчилардан бирининг молини нари итариб, Дамашк бозори жойлашган катта майдонга чикиб олди. Ўнгу сўлда бозор расталари қатор тизилиб ётарди. Олтин ва қумуш тақинчоқларнинг ялтир-юлтиридан кўз камашарди. Хафид кўнчилар, тикувчилар, гиламфуруш ва агторларнинг расталаридан бирма-бир ўтиб борарди. Хачир билан ҳар қадам масофани босиб ўтиш унга қийинчилик гуғдирар, айрим ҳолларда дўконлар олдида тўпланган оломон орасида тикилиб қоларди. Ҳамма томондан ёпирилган савдогарлар Хафиднинг енгидан тортиб, ўз дўконларидаги молларни сотиб олишга ундашарди. Гоҳида савдогарларнинг хайқиринини тиланчиларнинг мунгли нолалари босиб кетарди.

Хафид беихти ёр олисдан кўзга ташланиб турган Эрмон тоғи чўкқиларига тикилди: ҳозир ёз чилласи бўлишига карамай, тоғ чўкқилари оппоқ қор билан қопланган эди. Пурвиқор тоғ унинг оёқлари остида ўрмалаб юрган майда одамларга улуғвор назар ташлаб турганга ўхшаб кўринарди. Хафид яна бир оз юриб, марказий кўчадан чапга бурилиб, ўткинчилардан ижара учун жой сўрай бошлади. Сўраб–суриштириб, шинамгина карвонсаройни топиб борди. Карвонсарой соҳиби Антоний Хафиддан бир ойлик ижара пулини олдиндан олиб, энг яхши хужралардан бирига жойлаштирди-да, хачирни отхона тарафга етаклаб кетди.

У хужрага камалиб оларкан, заранг сандиқчани олиб, унинг белидаги тасмаларни ечди. Сандиқчанинг қопқоғи осонгина очилди. Мана, ўша сеҳрли номалар. Хафид уларга кўл узатаркан, сапчиб тушди. Чарм ўрамлар худди тирик жонзотдек ўзидан иссиқлик таратиб турарди. У дарҳол кўлини тортиб олди ва хужранинг ташқаридан пайжараланган деразаси томон юрди. Гарчи карвонсарой бозордан анча олисда жойлашган бўлса-да, кўчадан савдогарларнинг бақир–чакири эшитилиб турарди.

Яна Хафиднинг юрагини таниш кўрқув ва ҳаяжон қоплади, ич-ичидан тижорат йўлини танлагани учун пушаймонликни туйди. У ўз кучига ортиқча баҳо бериб юбормадимикин? Ниҳоят бу мубҳам ўйлар уни маҳв этди, бу қийноқларга бошқа бардоши етмаслигини билиб, деворга беҳол суянди. Шу топда унинг калбидан бир нидо отилиб чиқди:

– Мен қанчалар аҳмоқман! Ўзимча савдогар бўлмоқчи бўлдим. Ахир оддий туякаш қаерда-ю, савдогарлик қаерда? Менда на тажриба, на журъат бўлмаса. Ҳатто савдо расталарини оралашга ҳам кўрқаман. Мен бугун юзлаб савдогарларни кўрдим. Уларнинг ҳар бири савдо, олди-сотди бобида мени ярим йўлда қолдиришади. Мен улар билан тенг бўла олармидим? Эҳтимол, менда хоҳиш,

гайрат, интилиш бордир? Аммо, буларнинг ўзи савдогар бўлиш учун етарли бўлармиди? Ахир Дамашқдаги ҳамма савдогарларда бу хислатлар ошиб-тошиб ётибди. Йўқ, мен бундай номутаносиб курашда енгиб чиқолмайман. Фақат ўта аҳмоқ ёки ўзига хаддан ортик ишонган одам бу ерда нон топиб кега оламан деб ўйлаши мумкин. Патрос, кадрдоним Патрос, мен яна сизнинг ишончингизни оқлай олмайдиганга ўхшайман.

Хафид ўзини гилам устига ташлаб, узоқ йиғлади, кейин эса тинчиб ухлаб қолди.

У кўзини очганида аллақачон тонг отганди. Илкис кулоғига кушларнинг чирқиллаган товуши эшитилди. У ўрнидан туриб, кўзларига ишонмади. Деразадан хужрага қалдирғоч учиб кирган, сандикчанинг очиқ қопқоғи устида кўниб олганча, ўз тилида бир нималар деб чулдирадди. Хафид дераза олдига югуриб борди. Кўча четида, дераза ёнида ўсган дарахт шохларига юзлаб қалдирғочлар кўниб олган, вижирлаганча янги кунни кутлашарди. Хафид уларга қараб кулимсираб қўйди. Мана, улардан бири дераза олдига учиб келди, аммо Хафиддан кўркиб яна ортига қайтди. Йигитча ортига ўтирилиб, яна хона ўртасида турган сандикча устида ўтирган, чакирилмаган меҳмонга қаради. Қушча ҳамон кичкина бошчасини эгиб ўтирадди.

Хафид сандикчага яқинлашиб, кўлини чўзди. Қушча дадиллик билан унинг кафтига кўнди.

– Қара-я! Юзлаб кушлар дарахтда ўтиришибди. ҳатто деразага яқинлашишга ҳам кўркишяпти. Фақат сен кўркмасдан менинг хужрамга кира олдинг.

Қушча Хафиднинг кафтини чўкиб, оғритиб юборди. Хонтахта устидаги тугунчада нон ва озрок пишлоқ бор эди. Хафид тугунчани очиб, унинг ичидаги ноннинг бир бўлагини майдалади. Кейин пишлоқнинг ҳам бир қисмини майда увокларга ажратди. Қушча унинг

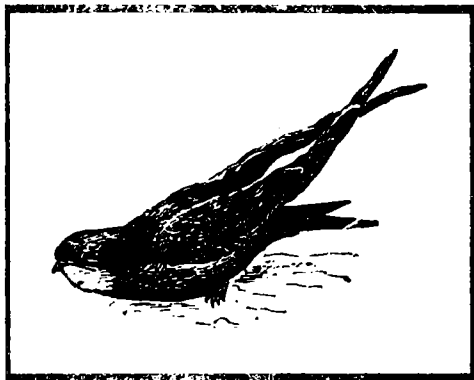
кафтидан пирр этиб учиб, хонтахта устига кўнди ва ушокларни чўкишга тушди.

Хафид ўйчанлик билан яна дераза олдига борди ва панжараларни пайпаслади. Панжаранинг тиркишлари жуда кичкина ва тор эди. Қизик, калдирғоч бу ердан қандай учиб кирдийкин? Шу онда унинг қулоғи остида Патроснинг сокин овози янграгандек бўлди:

– Агар қароринг қатъий бўлса, бирор бир тўсиқ йўлингда ғов бўлолмайди.

Хафид яна орғига қайрилиб, сандиқча ичидаги номаларни кўлига олди. Номалардан бири бошқаларига қараганда анча уриниб қолганди. Хафид айнан ўша ўрамни очди. У ўтириб олди-да, ўкишга тутинди. Айни дамда унда кўркувдан асар ҳам қолмаганди. Хафид номадан нигоҳларини узиб, хонтахтага қараганда, калдирғоч аллақачон учиб кетганди.

Фақатгина хонтахта устида сочилган нон ва пишлок қолдиқлари кичкина довярак қушчанинг ғаройиб ташрифидан дарак берарди. Хафид яна нигоҳини номага қаратди ва илк қаторни ўқиди: “Биринчи нома”. У бутун вужуди билан мутолаага шўнғиди.





БИРИНЧИ НОМА

Мен бугун янги ҳаёт бошлайман

Бугун мен турли жароҳатлар, яра-чақалар билан тўлиб тошган эски теримдан воз кечаман. Бугун мен янгидан туғилдим. Мен туғилган жой худди ҳар ким ўзи истаган мевани уза оладиган боғга ўхшайди. Бугун ўзим танлаган касбнинг оқилу донолари томонидан экилган, насллардан наслларга ўтиб келаётган энг баланд ва энг гўзал донишмандлик дарахтининг мевасини узиб оламан. Бугун мен ана шу ҳаётбахш мевани истеъмол қиламан, унинг вужудимга инган уруғидан бахт ва толе униб чиқади, қаршимда янги ҳаётнинг дарвозаси очилади. Мен танлаган йўл ёқалаб имкон атиргуллари очилиб ётибди. Аммо, бу гулларнинг шохлари пушаймонлик ва изтироб тиканларига тўлиб тошган. Бу гулларнинг тагида мақсадига ета олмаган қанчадан қанча йўловчиларнинг хазон бўлган умидлари сочилиб ётибди.

Мен юрмоқчи бўлган бу йўлдан кимлар ўтмаган, бу йўлда мағлубиятга учраганларнинг ҳам сон-саногии йўқ. Лекин, мен бу йўлда ғояиб чикканлар каторидан жой олишимга ишонаман. Чунки менинг қўлимда ҳамиша олдинга бошловчи бебаҳо хикмат турибди. Мен унинг ёрдамида ҳамма тўсиқларни енгиб ўтаман, бепоён денгиз ва уммонлардан сузиб, мен учун олис орзу бўлиб туюлган муваффақият соҳилига етаман. Менинг барча ҳаракатларим мағлубият эмас, ғалаба олиб келади. Шу ондан эътиборан, табиатнинг ўзи мен ҳақимда қайғуради, вужудим оғриқларни, руҳим ғам-андухни писанд қилмайди. Омадсизлик ҳам худди оғриқ каби мени четлаб ўтади. Мен уларни ўтган ҳаётимда бошдан кечириб

бўлганман. Мен энди уларни инкор этаман. Мен энди зулматдан бойлик ва фаровонлик зиёси билан ёришган кенгликларга олиб чиқувчи ҳикмат ва насихатларни қабул қилишга тайёрман. Мен ҳали шундай буюкликка эришаманки, Геспериднинг олтин олма ўсадиган боғлари ҳам менинг қаршимда ўз ҳашаматини йўқотади.

Вақт— инсон учун энг яхши мураббий. Менга инсоний донишмандликнинг барча ҳикмати аён бўлиши мумкин, аммо мен абадий яшайман. Мен қанча яшашимдан қатъи назар, сабр қилиш санъатини ўрганишим керак, зотан, табиат шошқалоқликни ёқтирмайди. Зайтун ниҳоли дарахтга айлангунича юз йил керак бўлади. Бир бош пиёз эса, тўққиз ҳафтада қартайди. Менинг ҳаётим ҳам пиёзга ўхшайди. Лекин мен бу ҳаётдан қониқмайман. Мен шу ондан зайтун дарахтига — энг буюк савдогарга айланаман.

Аммо, бунга қандай эришаман? Ахир буюк бўлиш учун менда на билим, на тажриба бўлмаса... Мен кўпинча ўзимга ўзим ачинаётганимни ҳис қиламан. Жавоб жуда оддий. Мен бу йўлга кадам қўярканман, миям кераксиз билимларнинг юкидан зиркирамайди, елкамни ҳеч кимга керак бўлмаган, мантиқсиз тажриба юки босмайди. Мени табиат ҳар қандай чангалзор жонивори ҳавас қила оладиган билим ва фаросат билан тақдирлаган, тажриба эса ўз-ўзидан келаверади. Ҳа, одатда, тажрибага гоҳида юкори баҳо берилади.

Тажриба жуда кўп нарсани ўргатади, у жуда кўп йилларни яламай ютгани боис, унинг сабоқлари юксак қийматларга муносиб. Йўқотилган йилларнинг баҳоси қиммат туради. Сен бу йўлдан бориб, кўп нарсани ўрганасан, аммо у пайтда ёшинг бир жойга бориб қолади. Қолаверса, тажриба худди урфга, одатга ўхшайди. Кеча қойилмақом туюлган нарса бутун талабга жавоб бермай қолади. Фақат менинг кўлимдаги қонунлар ва тамойилларгина абадий яшайди. Бу номаларда битилган

ҳақиқатлар мени буюклик сари бошлайди. Улар мени мағлубиятдан кочиб, ғалаба қозонишга ундайди. Муваффақият эса, қалбнинг ҳолатидир. Мингта донишманддан “омад нима?” деб сўрасанг, уларнинг ҳар бири айрича жавоб қайтаради. Аммо, улардан омадсизлик нима, деб сўрасанг, ҳаммаси бир хил жавоб беради: “Омадсизлик — бу катта ё кичик бўлишидан қатъи назар ҳаётий мақсадларга ета олиш қобилиятига эга бўлмасликдир”. Омадли ва омадсиз одамнинг ўртасида биргина фарқ бор. Уларнинг одатлари турлича. Яхши одатлар — муваффақиятга, ёмонлари эса омадсизликка, келажакнинг ёпик эшиклари сари бошлайди. Демак, мен амал қилишим керак бўлган энг асосий ва энг биринчи қоида — мен ўзим учун энг яхши одатларни ўйлаб топаман ва уларнинг қулига айланаман. Болалигимда мен ўз истакларимга тобе эдим. Энди эса ҳамма эркақлар қатори ўз одатларимга боғлаиб қолганман. Менинг ўтган умрим келажакимга таҳдид солмаслиги учун энди ана шу одатларимни тартибга солишим лозим. Менинг ҳаракатларимни кизганчиклик, эхтирослар, ҳавотир, шубҳа-гумонлар, худбинлик, қўрқув, муҳаббат сингари туйғулар ва бошқа турли бўлмағур одатлар бошқармоқда, улар менинг устимдан ҳукмронлик қилишмоқда.

Лекин улар орасидан энг ёмон хусусиятларим ва одатларимдан тезликда воз кечишим, агар кимгадир тобе бўлишим керак бўлса, фақат ижобий сифатларимга бўйсунушим лозим. Ёмон одатлардан қатъий воз кечаман. Яхшилик уруғи мўл ҳосил бериши учун уни ҳосилдор ерға қадамок лозим. Демак, мен ижобий одатларимнинг қулига айланаман.

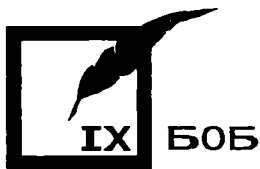
Бу мушкул вазифани қандай адо этаман? Бу ишда менга ушбу номалар ёрдам беради: чунки уларнинг ҳар бирида мени ёмон одатлардан ҳалос этиб, вужудимни улардан поклаб, ўрнига мени омад сари янада яқинлаштирадиган эзгу ҳисларни жо эта олувчи

коидалар битилган. Табиат конунларига кўра, эски одатлардан янгиларини жорий этиш ҳисобиға воз кечиш мумкин. Шу боис, ушбу номадаги ҳикматлар ҳаётда ўз самарасини бериши учун мен ўзимнинг янги одатимни шакллантиришга киришаман. Хўш, қандай қилиб? Ҳар бир номани мен ўттиз кун давомида қайта-қайта ўқийман ва шундан кейингина навбатдаги номани очаман. Энг аввало, мана шу номалардаги ҳар бир сўзни уйғонишим билан ичимда ўқиб чиқаман. Тушдан кейин яна бир бор такрорлайман. Уйқуга кетишдан аввал ҳам, фақат бу гал овоз чиқариб ўқийман. Эртаси куни ҳам уларни шу тахлит ўқиб чиқаман ва бу ҳолат ўттиз кун такрорланади. Бу давр мобайнида номалар мен учун кундалик мутолаа куроли бўлади ва бу ишни ўзим учун илк ижобий кўникмага айлантираман. Хўш, мен уларни ўқиш орқали нимаға эришаман? Бу одат инсон эришиши мумкин бўлган ҳамма нарсалар сирини ўзида мужассам этади. Мен номадаги сўзларни қайтаравериб, уларни тафаккуримнинг ажралмас қисмиға айлантираман, улар менинг кон-конимға сингиб кетади. Ҳушёрлик пайтимда ҳам, уйқуда ҳам улар мени тарқ этишмайди, ҳар қандай вазиятда менга ақлли хулосалар чиқариб, тўғри ҳаракат қилишни ўргатади. Номалар менинг сирли, иккиламчи тафаккуримдан жой олганда, мен шу чокқача ўзимға маълум бўлмаган янги қувват вужудимға оқиб кирганини ҳис этиб, уйқудан уйғона бошлайман. Мен ўзига ишонган, кучли, иродали инсонға айланаман. Кўрқувдан ҳалос бўламан ва атрофдагиларға нисбатан хавотирим йўқолади. Дунё мен ўйлаганчалик хатарли эмаслигиға ишонишим билан ўзимни янада бахтлироқ ҳис этаман. Юрагимда ғам-ташвиш, андух учун ўрин қолмайди. Нажижада ўзимға бўлган ишонч мени олдинға бошлайди, мени таъқиб қилаётган машаққатларни енга оламан. Мен номаларда қандай кўрсатилган бўлса, шу тахлит ҳаракат қиламан ва бу ҳаракатлар кундалик ҳаёт тарзимға

айланади. Мана, мен яна бир одатни ўзлаштирдим ва бу одатдан ҳеч қачон воз кечмайман. Бироқ у менга халал бермайди, аксинча хуш кайфият бағишлайди. Шу тариқа менинг ҳаётим қувонч ва шодликка тўлади. Ва энг муҳими шундаки — тез-тез қайтарилган ҳаракат одатга айланса, мен бу одатнинг қули бўлсам, аммо бу эзгу одат бўлса, демакки, бу менинг хоҳиш-иродам демакдир.

Демак, мен бугун янги ҳаёт бошлайман!

Мен ўзимга ўзим тантанали ваъда бераманки, мени бу ривожланиш йўлидан ҳеч нарса қайтара олмайди. Мен бир кунимни ҳам бекорга йўқотмайман, аммо бу ҳикматли номаларни қайта-қайта ўқийман. Зеро, йўқотилган кунни ортга қайтариб бўлмайди. Вақт тез оқувчи дарёга ўхшайди. Мен бу номаларни ҳар кунни ўқишни қанда қилмайман, чунки мутолаа учун кетадиган бир неча дақиқа мен эришишим мумкин бўлган бахт ва муваффақиятга арзийди. Мен амал қилишим лозим бўлган бу сўзларни қайта-қайта ўқир эканман, улар қанчалик содда туюлмасин, чуқур мантиғига шубҳа қилмайман. Улар энг муҳим ва вожиб нарсалар ҳақида сўзлайди. Шароб тайёрловчи минглаб узум доналарини янчиб, пўстлоқ ва уруғларини ажратиб, қушларга бераркан, ўзи учун бир кўза шаробни олиб қолади. Менинг қаршимда асрлар давомида қиёмига етган ҳикмат шароби турибди. Кўп нарсалар йўқолиб кетди. шамолга совурилди. Номалардаги сўзларда эса, рад этиб бўлмас ҳақиқат сақланиб қолди. Мен бу ҳикмат шаробининг бир томчисини ҳам қолдирмай ичаман ва у билан бирга вужудимга омад уруғлари ҳам оқиб киради. Бугун менинг эски терим чанг-тўзонга айланади. Мен бошимни баланд кўтариб, олға бораман. Одамлар ҳам мени танимай қолишади. Чунки мен энди бошқа одамман. Мен иккинчи ҳаётимни бошладим.



ИККИНЧИ НОМА

Мен бу кунни муҳаббат тўла қалбим билан қарши оламан!

Энди мен буюк сирни — ўй-хаёллардаги ҳар қандай орзуни рўёбга чиқара олишни биламан. Менинг мускулларим худди пўлат сингари мустаҳкам. Агар истасам, қалқонни ҳам теша оламан. Мен ўз ҳаётимни ўзгартира оламан. Лекин инсонлар қалбини кашф этадиган ягона куч — бу муҳаббат. Мен ана шу санъатни мукамал ўзлаштира олмас эканман, бозордаги ҳам-мол даражасидан юксала олмайман. Муҳаббатни энг қудратли қуролга айлантираман, шунда мен юзланган бирор инсон менга қарши тура олмайди. Далилларимга улар ўзларича жавоб беришлари, менинг қарашларимга ишонмасликлари мумкин. Майли менинг ҳақиқатларимни улар киноя билан қарши олишсин, майли менинг ташқи кўринишим уларга ёқмасин. Ҳатто менинг мурасасозлигимни улар ногўри тушунишар. Яъни, мен нима демай, нима қилмай, уларда шубҳа уйғотарман. Фақат менинг қайноқ муҳаббатим ҳар қандай музни ҳам эритишга қодир бўлган қуёш нурлари сингари уларнинг қалбига илиқлик олиб киради.

Демак, мен бугун янги ҳаёт бошлайман!

Бу муҳаббатга қандай эришиш мумкин? Жуда оддий. Ҳозирдан бошлаб, мен худди янги туғилгандай, атрофимдаги ҳамма нарсага, хайрат ва муҳаббат билан боқаман. Мени ҳарорати билан иситгани учун Қуёшни

яна бошқатдан севаман. Менинг қалбимдаги ғамларни ва тушкун ҳисларимни ювиб кетаётгани учун ёмғирга ҳам ўз севгимни тортиқ этаман. Йўлимни ёритгани учун — мен нурни севаман. Ўз бағрида юлдузларни яширганни учун — қоронғиликни севаман. Мен бахтни шодон қарши оламан — чунки у ҳаётимни янада гўзаллаштиради. Мен қайғудан ҳам ранжимайман, чунки у ўз ботинимни чуқурроқ англашимга кўмаклашади. Ҳар бир мукофотни керагидек қарши оламан, ҳар бир қаршиликни ҳам тақдирнинг даъвати сифатида қабул қиламан. Биринчисини кувонч билан кутиб оламан, кейингисини енгиб ўтаман. Нимаики қилмай, ҳаммасига севинч ва муҳаббат билан ёндашаман.

Мен бу кунни муҳаббат тўла қалбим билан қарши оламан!

Ҳатто нутқимни ҳам ўзгартираман. Мен ғанимларимни мақтайман — улар менинг дўстларимга айланишади. Дўстларимни улуғлайман — улар менинг туғишганларимга айланишади. Ҳар доим ва ҳамма учун мақташга асос қидираман. Ҳеч қачон бировни ғийбат қилиш даражасида тубанликка тушмайман. Ким ҳақдадир ёмон гап айтишдан тилимни тишлайман. Кимнидир мақташ керак бўлса, бу ишни бор овозим билан, сидкидилдан адо этаман. Қушлар, денгиз, шамол, бутун борлик Яратганга шукронасини бор овози билан изҳор этади-ку? Уларнинг мусикасини эшитиб, қалбларимиз шодланади. Мен ҳам шундай гапираманки, сўзларим худди одамларнинг кулогига мусикадек оқиб киради. Бугундан бошлаб, мен бу сирни ёдимда сақлаб қоламан ва у ҳаётимни ўзгартиради.

Мен бу кунни муҳаббат тўла қалбим билан қарши оламан!

Мен қандай ҳаракат қиламан? Мен одамларнинг ҳатти-ҳаракатларидан қатъи назар уларни яхши кўраман. Чунки ҳар бир инсоннинг яхши жиҳатлари бўлади, фақат уларни қидириб топиш керак. Дикқат қилсам, ана шу жиҳатларни топа оламан. Мен муҳаббат билан одамларнинг юрақларидаги шубҳа ва нафратни парчалаб ташлайман. Уларнинг қалбларига кўприк соламан ва бу қалбларни муҳаббат билан тўлдираман. Мен ўзимнинг такаббурона ҳаракатларимни ҳам яхши кўраман, чунки улар менга илҳом бағишляпти. Мен ўз омадсизликларимни яхши кўраман, улар менга сабоқ беришляпти. Мен ўз ҳукмдоримни севаман. У менинг бошим узра соябон. Мен фақирлар ва беморларни яхши кўраман. Зоган уларга қисмат шуни раво кўрган. Мен бойларни севаман, чунки уларнинг аксарияти ёлғиз. Мен қашшоқларни севаман. Чунки улар бу оламда ҳад-ҳисобсиз. Мен ёшларни уларнинг имони ва ишончи учун севаман, кексаларни донолиги ва идроки учун яхши кўраман. Мен гўзалларни гамгин кўзлари сабабли севаман, мен хунуқларни сокин қалблари учун учун севаман.

Мен бу қунни муҳаббат тўла қалбим билан қарши оламан!

Лекин бошқаларнинг менга муносабатига қандай жавоб қайтараман? Албатта муҳаббат билан. Муҳаббат бу қалбларга йўл очадиган қуролгина эмас, балки юрагимни нафрат ўқлари ва адоват пайконларидан асрайдиган мустаҳкам қалқондир. Мен гумонлар ва нохушликларни ана шу гўзал қалқоним билан даф қиламан. Бу қалқон мени савдо жараёнида ҳимоя қилади, ёлғизлик онларида кўллаб-қувватлайди. Огир мусибат дамларида у мени овутади ва таскин беради. Шу тариқа у борган сари

мустахкамланиб, кучайиб бораверади. Кунларнинг бирида мен усиз кўркмасдан одамларнинг каршисига чиқа оламан. Аммо, бу пайтда мен ҳаёт эҳромининг энг баланд қисмида бўламан.

Мен бу кунни муҳаббат тўла қалбим билан қарши оламан!

Мен одамлар билан қандай мулоқот қиламан? Бунинг биргина йўли бор — кимгадир қараб туриб, ичимда шу сўзларни айтаман: “Мен сени яхши кўраман!”. Тилга кўчмаган бу сўзлар, менинг кўзларимда ва юзимдаги табассумимда акс этади. Менинг бу муносабатим қаршимдаги одамга ҳам кўчиб ўтади. Ана шу дамда мен муҳаббат билан таклиф этаётган молни қайси харидор рад эта оларкин?

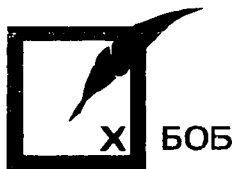
Аммо, мен ҳаммадан кўра кўпроқ ўзимни севишим керак. Бу муҳаббат мени қалбимга, онгимга, кучоғимга интилаётган ҳамма нарсага ўта сергак ва теран боқишга ундайди. Мен ўзимга тегишли ҳамма нарсага эътиборли бўламан. Вужудимни ва руҳимни покиза сақлайман. Менинг кўзларим ҳеч кимга бефарқ бокмайди, ҳеч қачон тушқунликка тушмайман. Атрофимдаги ҳамма нарсага мен ўзлаштирган асрий ҳикматлар нигоҳи билан қарайман. Ҳеч қачон ўз қалбим ва руҳимнинг шафқатсиз, ҳиссиз бўлишига имкон бермайман. Тафаккур ва эътиқод менинг асосий тамойилим бўлади. На алам, на худбинлик қалбим ва руҳимни ёриб кира олмайди. Юрагим беғоналарнинг кечинмаларига бефарқ бўлганидан кўра тарс ёрилиб кетгани афзал.

Мен бу кунни муҳаббат тўла қалбим билан қарши оламан!

Ҳозирдан эътиборан мен ҳамма одамларни яхши кўраман. Нафрат мени буткул тарк этади ва менинг бутун борлигимни муҳаббат эгаллайди. Кимдандир ғазабланишга, асабийлашишга вақтим бўлмайди, бор вақтимни муҳаббатга бахш этаман. Бугун мен одамлар орасидаги одамга айланиш учун илк қадамимни ташлайман. Муҳаббат менинг даромадларимни юзлаб, минглаб мартаба кўпайтиради ва мен ер юзидаги энг буюк савдогарга айланаман. Менинг одамларга меҳр кўрсатишдан бошқа ҳислатим йўқ ва мен бундан унумли фойдаланаман. Муҳаббатсиз менинг ҳамма бошлаган ишларим касодга учрайди. Менинг барча режаларим, ҳатто улар шуҳратга арзастликка хизмат қилса-да, муҳаббат асосига қурилган. Муҳаббат энг буюк билим ва ҳунар демакдир. Бу ҳунарнинг эгаси ҳар қандай мақсадига эришади.

Мен бу кунги муҳаббат тўла қалбим билан қарши оламан ва у менга омад олиб келади!





УЧИНЧИ НОМА

Мен муваффақиятга эришиш йўлида қатъиятли бўламан!

Мен бу оламга синовларни енгиш учун келганман. Менинг томиримда мағлубларнинг эмас, фақат ғолибларнинг қони окмоқда. Мен чўпоннинг таёғи келиб тушишини сабр билан кутадиган қўй эмасман. Мен шерман! Мен қўйлар подасида юришдан воз кечаман. Мен уларнинг шикоятмуз маърашини эшитишни истамайман. Омадсизлик — юқумли касаллик. Қўйларнинг ўрни подада, борар жойи эса, кушхона. Менинг қисматим бўлак.

Мен муваффақиятга эришиш йўлида қатъиятли бўламан!

Такдирнинг тухфалари саёҳатнинг бошида эмас, охирида бўлади. Мен ўз мақсадларимга етишиш учун қанча йўл босишимни билмайман. Мен ҳар доим ҳатто ҳар қадамда омадсизлик билан тўкнаш келишим мумкин. Би рок, омад олдинда, исталган муюлишда қутиб турган бўлади. Агар мен омадсизликни енгиш ва ўша муюлишга етиб олиш учун ўзимда қуч топа олмасам, ҳеч қачон мақсадимга етиша олмайман. Ҳеч нарса мени иккинчи қадамни босишимдан қайтара олмайди. Агар у ҳам менга омад олиб келмаса, учинчи қадамни қўяман. Ҳеч ким мени тўхтатолмайди. Мен олға юришдан кийналмайман.

Мен муваффақиятга эришиш йўлида қатъиятли бўламан!

Ҳозирдан бошлаб, мен ўзимни худди ўтин ёрувчидек ҳис этаман. Менинг омад сари кўйган ҳар бир кадамим бу болтамнинг мустаҳкам эман тўнкасига тушган бир зарбасидир. Биринчи зарба кундадан кичик бир заррани кўпориб чиқаради, иккинчи ва учинчи зарбалар ҳам камрок самара бериши мумкин. Бироқ, минглаб зарбалар натижасида бу кунда майд аланиб кетиши муқаррар. Мен зарба беришни бугундан бошлайман.

Мен худди тоғларни вайрон қилишга қодир ёмғир томчисига, шерни еб битира оладиган чумолита, ерни ёрита оладиган юлдузга, эҳром бунёд этишга қодир қулга ўхшайман. Ёишт ортидан ёишт, тош ортидан тош кўйиб, ўз қасримни тиклайман. Сарфланган куч ва уринишлар қанчалик кўп бўлса, сон ҳамда сифатга таъсир қилади, пировардида мен ғолибга айланаман.

Мен муваффақиятга эришиш йўлида қатъиятли бўламан!

Мен ҳеч қачон мағлубият ҳақида ўйламайман. Ўз нутқимдан “енгиламан”, “эпполмайман”, “қўлимдан келмайди”, “мумкин эмас”, “ишониш қийин”, “кучим етмайди”, “омадсизлик”, “фойдасиз”, “умид йўқ”, “чекинаман” сингари сўзларни чиқариб ташлайман. Майли бу сўзларни омадсизлар қўллайверсин. Мен тушкунликка ҳам тушмайман. Шу иллат менга илакишиб қолган тақдирда, тушкун кайфиятда ҳам ишлашни давом эттираман. Меҳнат қиламан ва ҳар қандай синовга дош бераман. Мен энди олдимда турган тўсиклар ҳақида эмас, балки яркираб кўзни олаётган мақсадлар ҳақида ўйлайман. Мен саҳрода дайдиб юрган бир йўловчиман: бу саҳронинг ортида эса ҳаммиша баҳор боғ-роғлар, гулу

гулзорлар, шарқирок дарёларга тўла мамлакат ястаниб ётибди.

Мен муваффақиятга эришиш йўлида қатъиятли бўламан!

Мен ҳамиша рақамларнинг қадимий қонунини ёдда тутаман ва уни ўз ҳаётимда тағбиқ этаман. Савдо жараёнида тўпланган ҳар бир кўникма мени омад сари етаклашни доимо ёдда тутаман. Мен эшитган ҳар бир “йўл” жавоби олдинда кутаётган “ҳа” жавобларига яқинлаштиради. Мен дуч келган ҳар бир норозилик мени шодон табассумлар сари бошлайди. Тун ҳамиша кунга ўз ўрнини бўшатади. Мен куннинг қадрига етишим учун тунни ҳис қилишим керак. Мен бир уринишда ва мутлақ муваффақиятга эришишим учун жуда кўп омадсизликларни енгиб ўтишим лозим.

Мен муваффақиятга эришиш йўлида қатъиятли бўламан!

Мен ҳеч қачон тўхтаб қолмайман, аммо мунтазам изланиш ва интилишда бўламан. Мен тўсиқлардан ҳеч қачон қочмайман, улар йўлимда қанча кўп учраса, шунча яхши. Улар мени фақат тоблайди. Мен иродали бўламан, худди қутураётган уммонга ўз кемасини суриб бораётган денгизчи сингари ўз махоратимни такомиллаштириб бораман.

Мен муваффақиятга эришиш йўлида қатъиятли бўламан!

Ҳозирдан танлаган касбим сирларини мендан яхшироқ биладиган одамлардан ўрганиб, уларни амалда қўллай бошлайман. Кун мен учун омадли ё омадсиз

келишидан қатъи назар кечгача яна бирор ишга улгуриб қолиш ҳақида ўйлайман. Агар кўнглимда бирор шубҳа пайдо бўлса, уларни нари қуваман ва яна интилавераман. Мен ғалабага яқинлашиш учун яна уриниб кўраман, агар бу гал ҳам кутилган натижага эришмасам, такрор ва такрор ҳаракат қилавераман. Куним омадсиз тугашига йўл қўймайман. Шундагина мен эртанги омад уруғини ўстира оламан ва омадсизлик олдида бошини эгиб қолган одамлардан олдинга ўтиб кетаман. Одамлар ноилож қўл қовуштириб турган жойда, мен курашни давом эттираман ва бу қайсарлигим мени мақсадга эриштиради.

Мен муваффақиятга эришишга йўлида қатъиятли бўламан!

Аmmo, кечаги омад ҳеч қачон мени кониктирмаслиги керак. Чунки бу келгусидаги омадсизлик учун йўл очади. Мен ўтган кунги воқеаларини — хоҳ яхши, хоҳ ёмон бўлсин, унутаман. Ҳар бир янги кунни “бу менинг ҳаётимдаги энг яхши кун” деган ишонч билан қарши оламан.

Мен нафас олар эканман, ҳаракатдан тўхтамайман. Энди менга омаднинг энг муҳим қоидаларидан бири аён: қанчалик қатъиятли бўлсам, ғалаба ҳам шу қадар яқин бўлади.

Мен қатъиятли бўламан ва албатта ғалабага эришаман!



ТҮРТИНЧИ НОМА

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Ахир, дунё яралганидан бери ҳали айнан фикри, юраги, кўзлари, кулоқлари, қўллари, сочлари ва оғзи меники билан бир хил бўлган инсон туғилмаган, на яшаб ўтган, на тириклар, на кейин туғиладиганлар орасида мендек юрадиган, менга ўхшаб гапирадиган ва ўйлайдиган одам учрамайди. Ҳамма одамлар — менинг биродарларим, аммо мен ҳеч кимга ўхшамайман.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Мен ҳам жонзотлар оламига мансубман, аммо бошқа жонзотларнинг эҳтиёжлари билан чекланиб қолмайман. Менинг ичимда авлоддан авлодга ўтиб келаётган бир олов ёниб турибди. Унинг ҳарорати мени доим ҳаракатланишга ундайди. Менинг руҳим исёнкор. Нигоҳларим қатъий. Мен хозиргидан-да яхши бўлишим учун тинмай ҳаракат қиламан. Шубҳалар оташи ва муваққат омадсизлик кайфиятини енгиб, бутун оламга ҳеч кимга ўхшамаслигимни кўрсатаман. Ҳеч ким менинг болаларимни, ҳаракатларимни, фикрларимни, имзомни такрорлай олмайди ва ҳеч ким мендек савдо қилолмайди. Энди мен ўз бетакрорлигимни ўз фойдамга йўналтираман, у менинг энг гўзал хислатим бўлиб, голибликка етаклайди.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Мен бошқалар қилган ишни такрорлашга уринмайман. Бунинг ўрнига, мен нафақат ўз молимни, балки беназирлигимни ҳам савдога қўяман. Ана шунда менинг савдом юришади. Мен hozirdan ўзимнинг ҳеч кимга ўхшамаган томонларимни кўпроқ намоеън этишга, бошқаларга ўхшаш жиҳатларимни яширишга уринаман. Мен сотаётган моллар ҳам фақатгина ўзимга хос жиҳатларимни кўрсатиши лозим. Ҳар бир савдогар ўз қиёфаси билан ғурурланиши керак. Бу унинг савдосида ҳам акс этади.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Мен — ноёб буюмман, аммо ҳар бир буюмнинг ўз қиймати бор. Фақат, менинг қиймати м жуда баланд. Мен минг йиллик ривожланишнинг сўнгги маҳсулиман, мен ўзимдан аввалги аждодларнинг онгу тафакқурини ўзимга сингдириб олганман. Агар мен ақлим, қалбим, вужудим ва қобилиятимдан унумли фойдала олмасам, уларни йўқка чиқарган бўламан. Менинг имкониятларим чекланмаган. Мен ўз миям ва мускулларимнинг жуда оз қисмини ишлатаман, холос. Энди мен ўз имкониятларимдан тўлалигича фойдаланаман ва мен бошлаган ҳамма ишлар омадли якун топади. Мен бу ишни эртага эмас, бугуноқ қиламан. Менинг эртанги куним ҳар қанча омадли бўлмасин, эришганларим билан қаноатланиб қолмайман ва ҳеч қачон ўзимни кўкка кўтариб мактамайман. Менинг дастлабки ғалабаларим бу ҳеч гап эмас. Мен олға интиламан ва бундан-да кўпрогига эришаман. Мен ўйлаганларимнинг барига етаман. Акс ҳолда табиат мени бу қадар қийинчилик билан яратмаган бўларди. Мен табиатнинг мўъжизаларидан бири эканман, унинг қудратини ўз ишларимда кўрсатишим керак.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Мен бу оламга тасодифан келиб қолганим йўқ. Мен муайян мақсадлар учун яралганман. Мен кум зарраси эмас, тоғ бўлишим керак. Ҳозирдан мен ҳамма кучимни шу мақсад учун сафарбар этаман. Мен ўзимни аямасдан ишлайман.

Мен доимий равишда одамларни ҳам, ўзимни ҳам, сотаётган молларимни ҳам ўрганиб бораман ва шу тахлит ўз савдомни янада яхшилаيمان. Ўз маҳсулотимни сотар эканман, ҳар бир сўзимни ўйлаб, сайқаллаб, кейин тилимга кўчираман. Менинг нутқим — порлоқ истиқболимнинг пойдеворидир. Савдода зафар қозонишнинг асосий воситаси гапириш услуби эканини асло унутмайман. Кўплаб савдогарлар айнан тўғри ва ўринли гапира олиш санъати сабабли катта ютуқларга эришганлар. Ҳамиша ёдда тутишим керакки, менинг ишимда, гапириш усулим, қўл ҳаракатларим, гап оҳангим кагга аҳамиятга эга, қанчалик чиройли ва самимий гапирсам, харидорни шу қадар тез ва осон жалб қиламан.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Мен кераксиз нарсаларни хаёлимдан чиқариб, бутун эътиборимни бугун қилишим керак бўлган ишларга қаратаман. Уйдаги ташвишларнинг барини уйда қолдираман. Мен дўконимда савдо қиларканман, уй, оила ҳақида ўйламасликка ҳаракат қиламан. Акс ҳолда бу менга халал бериши мумкин. Уйга қайтгач, дўкондаги ишларимни, кўрган фойда ёки зараримни эсдан чиқараман. Ишдаги ҳеч бир нохушлик менинг уйга, оиламга, болаларимга бўлган муҳаббатимга дахл қилолмайди, бироқ ютуқларим бу муҳаббатни ошириши мумкин. Мен ишда эканимда, юрагимда оилам учун жой бўлмайди, уйга қайтарканман, иш ҳақидаги бирор ўй-хаёлни ўзимга яқин олмайман. Аввал бошданок, мен оиламни ишдан ажратаман, бу эса ҳар иккисига бўлган муносабатимни мусгаҳкамлайди. Иш уйдаги ташвишлардан холи бўлиши керак, акс ҳолда мен ҳеч

качон юксала олмайман. Ҳаётнинг ўзгармас қонун-қонидаси шунақа.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Менга кўриш учун кўз, фикрлаш учун ақл берилган. Энди мен ҳаётнинг буюк сирини биламан — ниҳоят тушуниб етдимки, менинг барча муаммоларим, ташвишларим, қайғуларим, кулфатларим аслида менинг имкониятларимни намоён этишим учун кенг майдон экан. Менинг кўзларим энди уларнинг ташқи кўринишига алданмайди. Энди мен ҳамма нарсанинг асл моҳиятига назар солишни ўргандим. Бинобарин, энди мени ташқи киёфа алдай олмайди.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Менинг ҳайвонот ва наботот олаmidан, шамол, ёмғир, тоғу тошлардан фарқим шундаки, мен бу оламга муҳаббат билан, маълум мақсадлар билан келганман. Бу ҳақиқат шу дамга қадар мен учун сир бўлиб келганди, энди бу сирни ҳамиша ёдда тутаман, у менинг ҳаётимга мазмун бағишлайди ва олға бошлайди.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!

Табиат мағлубиятни билмайди. Табиат ҳар доим ғолиб келган, мен ҳам голиб чиқишим керак. Ҳар бир ғалабамдан сўнг, навбатдагиси олдингисига қараганда енгилроқ қўлга киритилади. Менинг қўлим ҳамиша баланд келади, мен буюк ва бетакрор савдогар бўламан.

Мен табиат яратган энг катта мўъжизаман!



БЕШИИЧИ НОМА

Мен бугунни худди сўнги кунимдек яшайман!

Мен бу қимматбаҳо кунимни нимага сарфлашим мумкин? Энг аввало мен ҳаётимнинг бирор томчиси қумга томмаслигини истаيمان. Мен бугуннинг бир сониясини ҳам кечаги кундан афсусланиш ҳисси билан ўтказмоқчи эмасман. Кечаги омадсизликлар, аламлар, ташвишлар мени йўлдан қайтаролмайди. Агар мен бугун қанча яхши ишлар қилишим мумкин бўлганида, нима учун мен кечаги ёмон ишлар ҳақида ўйлашим керак? Ахир қумсоат ичидаги қум теллага қараб окмайди-ку? Куёш Ғарбдан чиқиб Шарққа ботмайди-ку? Йўқ, мен шундоғам кеча йўл қўйган хатоларимни бугун тузата олмайман. Ахир мен бугун ҳам кечаги дард учун кайғуриб, уни даволай олмайман-ку? Ёки мен бугун кечагидан кўра ёшроқ бўла оламанми? Йўқ, кечаги кунга қайтиб бўлмайди. Мен кеча йўл қўйган хатои бугун тузата олмайман, кечаги оғриқни бугун даволаб бўлмайди. Кечаги кун тарихга айланиб бўлди, уни кайтариб бўлмайди.

Мен бугунни худди сўнги кунимдек яшайман!

Бугун мен нима қила олишим мумкин? Мен энг аввало кечаги кунни унутиб, эртанги кун ҳақида ўйламасликка ҳаракат қиламан. Мавҳум эртани ўйлаб, бугунги кунни йўқка чиқариш мумкинми? Эртанги кун келажакка тегишли, қумсоатдаги эртанги кун соатлари ҳеч қачон бугун оқиб келмайди. Ёки бугун куёш икки марта чиқадими? Йўқ, албағта. Бугуннинг ўзида эртани ясаб бўлмайди. Эртанги куннинг тилла тангасини бугун

хамёнингга сололмайсан. Эртага туғилиши керак бўлган чақалок бугун дунёга келмайди. Эртанги ўлим бугун бошинг узра қанотларини ёймайди. Мен эртани ўйлаб надомат чекишим қандай наф беради? Бугунги қувончини нега тушкунликка алмаштиришим керак? Ҳеч қачон менинг йўлимда кўндаланг бўлмайдиган саволлар билан ўзимни қийнаб нима қиламан? Йўқ, мен на кечаги, на эртанги кун ҳақида бош қотираман.

Мен бугунни худди сўнги кун имдек яшайман!

Бугун! Менинг ихтиёримда бор-йўғи шу — бугун бор. Мен бу кунни ўлимга ҳукм қилинган, аммо яшаш учун бир оз фурсат берилган мажлумнинг қувончи билан қарши оламан. Қўлимни кўкка чўзиб, менга берилган бебаҳо неъмат, бугунги кун учун Яратганга беҳад шукроналар қиламан. Мен фақат бугунни кўриш бахтидан бенасиб қолганларга ачинаман, ҳолос. Мен яшашга яна бир кун ҳадя этилгани боис, ўзимни энг бахтиёр одам дея ҳисоблайман. Зотан, мен бугун арзийдиган иш қилдимми, йўқми, ўзим ҳам билмайман.

Яна яшашга мендан-да ҳақлироқ бўла туриб, бугун тириклар сафида бўлмаган одамлар ҳақида, нега уларнинг ўрнига мен ҳаётда борлигим ҳақида ўйлайман. Эҳтимол, улар ўз олдига қўйган ҳамма мақсадларга етиб бўлишгандир? Мен ҳали қилишим керак бўлган ишларим сабабли тирик қолгандирман? Эҳтимол бу кун ўз орзуларимга етишим учун яна бир имкониятдир! Демак, мен табиатнинг иродасини бажараётган эканман-да. Эҳтимол, мен бугун ўз мақсадларимга етарман ёки унга озгина бўлса ҳам яқинлашарман.

Мен бугунни худди сўнги кун имдек яшайман!

Менинг ҳаётим бор-йўғи бир дона, аммо ҳаёт шунчаки вақт ўлчови ҳолос. Демак, мен улардан бирини сарфласам, иккинчисини ҳам йўқотаман. Мен бугунни

ўз ҳаётимдан чиқариб ташласам, ҳаёт китобимнинг сўнгги саҳифасини йиртиб олган бўламанми? О, йўк! Мен бугуннинг ҳар соатида нимадир иш қилишим керак, зеро бугун ҳам ортга қайтмайди. Эртага бормисан-йўқми, аниқ ишонч ҳосил қилмасдан туриб, бу кунни бекорчилик, ҳозирги ишни эртага қўйиш билан ўтказиш аҳмоқлик эмасми? Мен бугунги куннинг ҳар дақиқаси, ҳар сониясини севаман, чунки улар бебаҳодир. Дунёнинг бор давлати эвазига битта ортиқча нафасни сотиб ололмайсан. Менинг эрганги куним йўқ экан, бугуннинг ҳар соатини мазмунли ўтказишим лозим.

Мен бугунни худди сўнгги кунимдек яшайман!

Мен вақтни бекорга ўлдираётган бекорчилардан ўзимни четга тортаман. Мен ҳеч қачон секинлашмайман, сустлашишни меҳнат билан ўлдираман. Шубҳаларни ишонч билан, қўрқувни қатъият билан енгаман. Мен вайсақиларнинг бемаъни гапларини эшитиб ўтирмайман, қўли иш билан банд бўлмаган одамлардан нари кетаман. Ялқовлик ва бекорчилик ҳукмрон бўлган жойларни четлаб ўтаман. Ялқов одам ўғрига ўхшайди. У ўз яқинларининг озиқ-овқати, кийим-кечаги, уй-жойини ўғирлайди. Мен эса, ўғри эмасман. Мен ўз яқинларим, кадрдонларимни яхши кўраман. Шу боис, бугунги кунимни иш билан тўлдириб ташлайман, ҳаммага, ҳатто энг оғир дамларда ҳам руҳимни туширмасдан ўз яқинларим учун ғамхўрлик қила олишимни исботлайман.

Мен бугунни худди сўнгги кунимдек яшайман!

Бугун қилишим шарт бўлган ишни бугуннинг ўзида бажараман. Бугун мен ўз болаларимдан меҳримни дариф тутмайман. Ахир эртага нима бўлишини ким билади дейсиз? Бугун мен севиқли аёлимнинг кўнглини олишга ҳаракат қиламан. Ахир эртага пешанамизга нималар битилганини билмаймиз-ку? Мен бугун кийин аҳволда

колган дўстимга ёрдам қўлини чўзаман. Ахир уни эртага кўраманми-йўқми, Худо билади. Агар бошимга бирор иш тушса, садоқатли дўстимдан бошқа ким менга ёрдам бера олади? Агар у менинг ёрдамимга мухтож бўлса, уни рад этишга ҳаққим йўқ. Мен бугун зўр бериб ишлашим, ўзгалар учун ўзимни қурбон қилишим керак, зотан, эрта мен учун мавҳумот демақдир.

Мен бугунни и худди сўнгги кунимдек яшайман!

Башарти бугун охирги куним экан, бугунги ишларим билан ўзимга ёдгорлик қўйишим лозим. Мен бугунни ҳаётимдаги энг гўзал кунга айлантираман. Бугун менга ҳади қилган ҳаёт жомининг сўнгги томчисига қадар сипқораман. Бугундаги ҳар бир қимматли соат, ҳар бир дақиқа ана шундай бебаҳо ишлар билан тўлдирилади. Ўзимни аямасдан кеча ва ўтган кунгидан кўра кўпроқ ишлайман. Менинг қисматимга тижорат битилган. Мен бир дақиқа ҳам бекор ўтиролмайман. Кўпроқ эшикни тақиллатиб, кўпроқ маҳсулот сотиб, ҳар кунгидан кўра кўпроқ даромад қиламан ва бугуннинг ҳар сонияси мен учун фойда олиб келади. Энг сўнгги куним менинг энг яхши куним бўлиши керак.

Мен бугунни и худди сўнгги кунимдек яшайман!

Агар эртага яна бир тонгни қарши олсам, бунинг учун Яратганга беадад шукроналар ўқийман.



ОЛТИНЧИ НОМА

Бугун мен ўзимни бошқаришни ўрганаман ва ўз ҳисларимнинг хожасига айланаман!

Қирғоққа ёпирилган тўлқинлар албатта ортига қайтади. Қиш ўтиб ёз келади. Кейин яна қиш бошланади, қаҳратон забтига олади. Ҳар куни қуёш чиқади, яна ботади. Учиб келган қушлар яна ўз ўлкаларига қайтиб кетади. Очилган ғунчалар кун келиб хазонга айланади. Ерга ташланган дон майса бўлиб униб чиқади. Бугун табиат — ҳолатлар алмашиб турадиган тор доирага ўхшайди. Мен ҳам табиатнинг бир қисми эканман, менинг ҳам кайфиятим турланиши табиий ҳол. У ҳам тўлқин сингари гоҳ кўтарилиб, гоҳ пасайиб туради.

Бугун мен ўз ҳисларимнинг хожасига айланаман!

Табиатнинг энг тушунарсиз жумбоқларидан бири шундаки, мен негадир бир кайфиятда ухлаб, бутунлай бошқача кайфиятда уйғонаман. Нега? Нима учун кечаги қувончдан асар ҳам қолмади? Нега кечаги кўтаринкилик бугун тушқунликка йўл бўшатди? Лекин бу жараён тесқари рўй бериши ҳам мумкин. Бугунги қайғу ўрнини эртага қувонч эгаллайди. Нега бундай бўлади? Чунки мендаги ҳиссиётлар гилдираги мунтазам айланиб туради. Қайғу қувонч билан алмашинади, севинч тушқунликка йўл беради. Менинг ҳисларим гулларга ўхшайди. Бугун қувончдан барқ уриб очилса, эртага гамдан сўлиб қолади. Ва мен худди пайтда бугун сўлиб қолган гулларнинг

бағридаги эртанги кувонч уруглари борлигини сезиб тураман.

Бугун мен ўз ҳисларимнинг хожасига айланаман!

Лекин мен ўз ҳисларим устидан қандай ҳукмронлик қиламан? Куним янада сермахсул бўлиши учун уларни қандай бошқаришим керак? Агар мен бир муаммони еча олмасам, кайфиятим тушиб кетади ва куним омадсиз яқун топади. Дарахларнинг ва майсаларнинг ўсиши об-хавога боғлиқ. Улар қуёш киздириши билан гуллайди, совуқ ел эсиши билан хазон бўлишади. Мен ўзим учун зарур иқлимни ўзим яратаман. Агар мен тунда ўз устимдан ёмғир ёғдирсам, демак ўзимни тушқунликка, кайғуга солган бўламан, бу менинг савдомга ҳам таъсирини кўрсатади. Агар мен ўз харидорларимни хуш кайфиятда қарши олсам, мендаги илиқлик уларга ҳам кўчиб ўтади. Менинг иқлимим, кайфиятим ўз навбатида менинг ҳосилимга савдо-сотиғимга, олтинга айланган молларимга таъсир қилади.

Бугун мен ўз ҳисларимнинг хожасига айланаман!

Ҳарбир куним бахтли, ҳар бири ишим унумли бўлиши учун ҳисларимни қандай бошқаришим лозим? Бунинг учун мен асрий сирларнинг тағига етишим керак: кимки ўз ишини ҳисларига бўйсунган ҳолда юритар экан, у ожиздир. Кимки ишларини ақлига таяниб юритар экан, у кучлидир. Ҳар куни ўрнимдан турар эканман, тушқунликка тушмаслигим, ўз тақдиримдан нолимаслигим, шу тариқа ўзим учун навбатдаги нохушлиқни ҳозирламаслигим учун қуйидаги режаларимни амалга ошираман.

- Агар ўзимни ғамгин сезсам, қўшиқ айтаман.

- Агар юрагимни ғам босса, кула бошлайман.
- Ўзимни лоҳас ҳис этсам, икки карра ғайрат билан ишлайман.
- Қўрқувни ҳис этсам, олдинга интиламан.
- Ўзимга нисбаган ишончсизликни ҳис этсам, баланд овозда гапира бошлайман.
- Ўзимни қашшоқ ҳис этсам, олдинда мени кутаётган бойлик ҳақида ўйлайман.
- Ўзимни нодондек ҳис этсам, ўтмишдаги ютуқларимни ёдга оламан.
- Ўзимни ҳеч кимга кераксиз ҳис қилсам, ўз мақсадларимни эслайман.

Бугун мен ўз ҳисларимнинг хожасига айланаман!

Ҳозирдан бошлаб, шунга қатъий ишонаманки, ҳатто ташқи кўринишини ҳам ўзгартиришга қодир ички кучга эга бўлган одамларгина голиб бўладилар. Ҳали узоқ вақт ботинимни емиришга чоғланган ғам-андух лашкари билан курашишимга тўғри келади. Уларни илғаш осон. Аммо шундай ҳислар бўладики, улар ширин табассум остида яширинган бўлишади. Улар сизга ёрдам қўлини чўзгандек бўлиб, омадсизлик ботқоғи томона тортадиган “дўст”ларга ўхшайди. Аммо менда бундай кучларга қарши зидди захар мавжуд.

- Агар ўзимнинг ҳаддан ташқари ҳаволаниб кетганимни сезсам, ўтмишдаги омадсиз дамларимни эслайман.
- Ҳою ҳашамга чўма бошласам, факирларни эсга оламан.
- Агар ором ва сокинликни истаб қолсам, рақобатчиларимни эсга оламан.
- Агар вақтинчалик омад кўзимни қамаштирса, толесиз дамларимни эслайман.

- Ўзимни жуда қудратли ҳис этсам, шамолни тўхтатишга уринаман.
- Ўзимни ҳаммадан бой деб ўйласам, қанча очнаҳор одамларни тўйғазишим кераклиги эсимга тушади.
- Агар ғурур мени маҳв этса, ўзимнинг ожиз ва чорасиз дамларимни эслайман.
- Агар ҳолатимни ўта ёрқин тасаввур қилсам, юлдузларга боқаман.

Бугун мен ўз ҳисларимнинг хожасига айланаман!

Мен бу билимларни эгаллаб бўлгач, ҳузуримга келган ҳар қандай одамнинг кайфиятини белгилай оламан. Мен уларнинг газабини тўғри тушунаман, чунки улар мен билган сирдан беҳабар. Менинг ёнимга келган кимса ўз ҳисларини бошқара олмайди, мен эса уларни назорат қила оламан. Мен зулм ва ҳақорат ўқларини бемалол қайтара оламан, чунки бугун ёнимга келган одамнинг менга муносабати эртага бошқача бўлишига ишонаман. Мен ҳеч бир кимсанинг устидан бир кўришда ҳукм чиқармайман. Бугун ҳузуримга келиб, мендан бирор ноҳуш гап эшитмаган кимса эртага мен билан мулоҳим қилсада юзлашади. Агар у бугун мендан катта аравани ярим тангага олмаган бўлса, эртага битта кўчатни бир ҳамён тиллага сотиб олиши мумкин. Кайфиятни билиш, кайфиятни бошқариш бойликнинг калитидир.

Бугун мен ўз ҳисларимнинг хожасига айланаман!

Ҳозирдан бошлаб, мен кайфиятни англай оламан, мен бунинг сиридан огоҳман. Мен наинки ўзимнинг, балки ҳамма инсонларнинг кайфиятини аниқлай оламан. Ва шу ондан мен ўзимнинг ички “мен”имни эзгулик томон йўналтираман, кайфиятни бошқара билиш бу тақдирни

бошқариш билан баробар. Бугундан бошлаб, мен ўз тақдирим жilовини қўлимга оламан ва дунёдаги энг буғок савдогарга айланаман!

Бугун мен ўз ҳисларимнинг хожасига айланаман ва қомилликка эришаман!





ЕТТИНЧИ НОМА

Мен баралла куламан!

Инсондан бошқа ҳеч бир тирик жонзот кула олмайди. Дарахтни жароҳатлашса йиғлаши мумкин, йирткичлар очликдан наъра тортишади, фақат мен истаган пайтгимда кула оламан. Ҳозирдан бошлаб, мен ҳар доим кулиб юраман.

Мен куламан ва янада кучлироқ, соғломроқ бўламан. Мен куламан ва менинг ташвишларим энгиллашади. Мен куламан ва саломатлигим янада яхшиланади. Мен куламан ва умрим узок бўлади. Кулги узок умр калитгидир ва бу калит энди менинг кўлимда.

Мен баралла куламан!

Ҳаммадан кўра кўпроқ ўз устимдан куламан. Зеро, дунёда ўзига жиддий қараб турган одамдан ҳам кулгилироқ мавжудот йўқ. Мен ақлим кўйган қопқонга ҳеч қачон тушмайман. Гарчи мен табиатнинг энг мукаммал мўъжизаси бўлсам-да, вақт шамоли мени худди майса мисол тебрата олади. Мен қаердан келганимни ва қаерга боришимни биламанми? Менинг бугунги ташвишларим ўн йилдан сўнг менга кулгили туялмайдимми? Бугунги куннинг бемаънилиги ва бахтсизлиги ҳам чекиб ўтиришимга арзийдимми? Қуёш чиқишидан олдин нима юз беришини ким менга айта олади? Менинг майда муаммоларим вақт уммони олдида нима деган гап?

Мен баралла куламан!

Лекин мен қаршимда мени ўзидан нари қилишга уринаётган одамни кўрсам, қандай қулишим мумкин? Бугундан агар мени яхши кайфият тарк этаётганини сезсам, хаёлан уч сеҳрли сўзни такрорлай бошлайман. Бу сўзлар менгача асрлар ва насллар ошиб келган. Энди бу сўзлар мени олдинга бошлайди ва мукамалликка эриштиради. Мана ўша сўзлар: Ҳамма нарса — ўткинчи!

Мен баралла куламан!

Ҳамма нарса — ўткинчи. Агар касалланиб қолсам, касаллик ҳам ўткинчи эканини айтиб, ўзимга тасалли бераман. Ишим юришиб кетса, омад ҳам ўткинчи эканини ўзимга эслатаман. Бойлик мени ҳаволатмайди, чунки биламанки, бойлик ҳам ўткинчи. Баланд эҳромларни кимлар қурган? Қани улар? Балки шу улкан харсанглар остида ётишгандир? Эҳромларнинг ўзи-чи? Улар ҳам қачондир бир уюм қумга айланар балки? Агар булар ҳам ўткинчи бўлса, бугунги куннинг муаммолари у қадар кўрқинчли эмас экан-да?

Мен баралла куламан!

Мен бу кунни ок-қора рангларга эмас, ўз кулгим билан ўзим истаган рангга бўяшим мумкин. Мен катъият билан ишлайман, Йўқ, бахтли бўлиш учун эмас, балки ўзимдан ғам-қайғуни ҳайдаш учун. Бугунги қувончдан мен бутуннинг ўзида фойдаланман. Қувонч шароб эмас, уни кўзага солиб асраб қўйиб бўлмайди. У нон ҳам эмас, омборда сақлаб қўя олмайсан. Қувонч шундай нарсаки, уни топган онингдаёқ ишлагининг керак. Шу боис, бугундан бошлаб, мен қувонч меваси қўлимга тушиши билан тановул қиламан.

Мен баралла куламан!

Кулги менга ҳамма нарсани ўз ўлчамида кўришимга имкон беради. Каттани катта, кичикни кичик кўра оламан. Мен ўз омадсизлигим устидан куламан ва улар худди тонги тумандек тарқалиб кетади. Мен ўз ютуқларим устидан куламан ва улар ўзининг ҳақиқий ўлчамида кўрина бошлайди. Мен зулмнинг устидан куламан ва у менга яқинлашмасдан гумдон бўлади. Мен эзгуликнинг устидан куламан ва у ўз ўлчами даражасидан катталашиб, мени камраб олади. Қачонки менинг табассумим ўзгаларнинг ҳам юзида акс этса, шу кун менинг энг буюк куним бўлади. Мен табассум қилишдан тўхтамайман, ўз табассумимни ҳеч кимдан яширмайман. Зеро, ғам ҳамённи бўшатади. Шодлик эса уни олтинга тўлдиради.

Мен баралла куламан!

Энди мен бир томчи кўз ёшимни ҳам тўкмайман. Ғам, андух, афсусланиш савдогарга ярашмайди. У фақат ўз қувончи ва табассумини олтинга алмашиши мумкин, кўз ёшларини эмас. Унинг ҳар бир яхши сўзи омад қасри қурилиши учун битта гишт саналади. Мен ҳеч қачон ўз бойлигим, буюқлигим, билимим ва кучқудратим билан ғурурланмайман. Акс ҳолда ўзим ва бу олам устидан кула олиш қобилиятимни йўқотиб қўяман. Мен ҳар доим жилмайганча, пастдан юқорига боқаятган болакайга ўхшашга интиламан. Мен куйидан юқорига боқарканман, кибру ҳаводан анча олисда бўламан.

Мен баралла куламан!

Мен кулар эканман, ҳеч қачон камбағаллашиб қолмайман. Кулги — табиатнинг буюк инъоми ва мен уни йўқотмасликка ҳаракат қиламан. Кулги ва бахт бир-

бирига ҳамсоя. Улар бир-бирини етаклаб юради. Кулги менга бахт ва омад олиб келади. У менга ўз меҳнатимдан хузурланишга ёрдам беради. Агар мен кулишдан тўжтасам, бахт ҳам мени тарк этади, мен эса омадсиз бўлиб қоламан. Бахт овқатнинг таъмини безайдиган шароб. Омаддан лаззатланиш учун мен бахтли бўлишим керак, бахтни эса менга йўлдошим бўлмиш кулги бошлаб келади.

Мен бахтли бўламан. Шунда омад мени кутиб олади ва мен дунёдаги энг буюк савдогарга айланаман.





САККИЗИНЧИ НОМА

Бугун мен ўз қадрим ни юз баравар ошираман!

Инсон даҳоси тут дарахтидан ипак ярата олади. Инсон даҳоси лойдан мустаҳкам қалъа бино қила олади. Инсон даҳоси туфайли оддий сарв ёғочидан муҳташам ибодатхона тикланади. Инсон даҳоси кўй жунидан шоҳона либослар яратишга қодир. Модомики, лой ёки япроқ, жун ёки ёғоч шунчалик кадр топар экан, мен шуларчалик бўлолмайманми?

Бугун мен ўз қадрим ни юз баравар ошираман!

Мен ўзимни уч хил қисматидан бирини қутаётган буғдой донига ўхшатаман. Биринчисида, донни омборда сақлаб, кейин чўчкаларга ем қилишади. Иккинчисида, уни янчибун, кейин нон қилишади. Учинчи ҳолатда уни ерга қадаб, ундан олтин бошоқ ўстиришади. Бу бошоқ эса, яна юзлаб донни дунёга келтиради. Мен худди буғдой донига ўхшайман, аммо ундан битта жиҳатим билан фаркланаман. Дон ўз қисматини ўзи танлай олмайди. Унинг ўрнига хўжайини қарор чиқаради: истаса, уни чўчкаларга ем қилади, истаса тегирмонда тортиб, нон ёпади ёки ундан буғдой ундиради. Менинг танлаш ҳуқуқим бор ва мен чўчкаларнинг оёғи остига ташлашларини истамайман. Мени исталган ерга сочишларини ҳам истамайман. Чунки ер ҳам ё тошлоқ, ё тақир, ё хосилдор бўлади. Йўқ, мен ўз қисматимни бошқаларга ишониб топширмайман.

Бугун мен ўз қадримни юз баравар ошираман!

Ўсиши ва ҳосил бериши учун донни қоронғилик қўйнига, ер бағрига ташлашади. Менинг омадсизлигим, мен учратган тўсиқлар, қаршилиқлар ёриб чиқишим лозим бўлган зулматни эслатади. Худди буғдой дони ёмғирга, қуёшга, иссиқлик ва шамолга эҳтиёж сезгани сингари менинг вужудим ва тафаккурим ҳам парваришга муҳтож. Усиз мен ўз мақсадларимга етолмайман. Буғдой донининг ўсиши ташқи омилларга, шарт-шароитга боғлиқ. Мен эса, кимдир бундай шароит яратиб беришни кутиб туролмайман. Мен ўз тақдиримни ўзгартира оламан.

Бугун мен ўз қадримни юз баравар ошираман!

Лекин буни қандай уддалайман? Авваламбор, мен ҳар кунни ўз олдимга кичик-кичик мақсадлар кўяман ва уларни амалга ошираман. Аввалига кунлик режаларни ишлаб чиқаман, кейин ҳафталик, ойлик, йиллик, бир умрлик мақсадларни тузиб чиқаман. Буғдой дони ерни ёриб чиққач, уни ёмғир суғориши лозим. Мен ҳам ўз олдимга мақсадлар қўйишим, менинг барча имкониятларим юзага чиқмасидан аввал уларни амалга оширишим керак. Мақсадлар аниқ бўлгач, мен ўзимнинг ҳозирги қобилиятимни оқилона баҳолайман ва уни мавжуд тажрибаларимга таяниб юз марталаб яхшилаيمان. Ҳозирдан бошлаб, бу қоида менинг келгусидаги ҳаёт тарзим учун андаза вазифасини ўтайди. Мен ҳеч қачон олдиндаги мақсадимга ета олишимга шубҳа қилмайман. Ханжаримни бургутни мўлжаллаб туриб, тошга урганимдан кўра, ойни нишонга олиб, бургутга санчганим яхшироқ эмасми?

Бугун мен ўз қадримни юз баравар ошираман!

Режаларимнинг катталиги мени кўрқитмайди ва ортга чекинишимга мажбур қилмайди. Ҳатто ўз мақсадим сари кетаётим, беихтиёр қоқилиб кетсам ёки йиқилиб тушсам-да, аҳдидан қайтмайман. Фақат чувалчангларгина йиқилиб тушишмайди, чунки уларнинг иши судралишдан иборат. Йиқилишлар мени чўчитмайди, мен ўрнимдан туриб, уч қарра қувват билан ўз орзум сари интилавераман. Мен чувалчанг ҳам, ҳаёти обҳаво билан боғлиқ бўлган пиёз ҳам, қўй ҳам эмасман. Мен — инсонман. Майли, бошқалар лойдан омонатгина бошпана тиклаб олаверишсин, мен қасрда яшашни истайман ва менинг мақсадим бу қаср учун тошларни излаб топишдир.

Бугун мен ўз қадримни юз баравар ошираман!

Кўхна ҳикматлар акс этган бу номалар ҳаётимни худди ерни киздириб, бугдой донига ҳаёт бахш этувчи қуёшга ўхшайди. Номалардаги ҳикматлар барча орзуларимни ҳақиқатга айлантиришимга ёрдам беради. Бугунги битта ишим кечаги ўнлаб ишларимнинг ўрнини босади. Бугун нима бўлишидан катъи назар орзуларимнинг чўққисига тирмашавераман. Агар бугун чўққини забт этолмасам, эртага чўққига албатта чиқа оламан. Кейинги чўққи эртангидан ҳам баландроқ бўлиши мумкин ва уни ҳам албатта забт этаман. Бугундан бошлаб мен учун бошқалардан ўзиб кетиш муҳим эмас. Ҳар куни ўзимдан ўзишга ингилиб яшайман.

Бугун мен ўз қадримни юз баравар ошираман!

Мен ўз мақсадларим ҳақида гапирганимда, бугдой донининг пишиб етиладиган ўша оқшом менинг овозимни ҳаммага етказди. Бироқ, мен ўз мақсадларимни ошқор қиларканман, мен уларга қоқилиб кетмайман, акс ҳолда

ўз қиёфамни йўқотаман. Мен буюк инсонга айланаман ва менинг кулгим оркали одамлар менинг сўзларимни, режаларимни, орзуларимни эшитишади, шунда менга ўйлаганларимни амалга оширишдан бошқа йўл қолмайди. Фақат ана шундагина ўз орзуларимни амалга ошира оламан.

Бугун мен ўз қадримни юз баравар ошираман!

Агар менинг орзуларим у қадар юксак бўлмаса, бу ҳали фалокат эмас. Мен қатъият билан ишласам, омадсизликлар мени тарк этади. Аммо ҳеч қачон ўзим эришган ютуқларга қаноат қилмайман, чунки бундан ҳам кўпроғига қодир эканимни биламан. Кичикроқ мақсадимга эришсам, олдимга каттароқ мақсадларни кўяман. Мен шундай ҳаракат қиламанки, олдиндаги ҳар соат ҳозиргисидан кўра кўпроқ фойда келтиради.

Бугун мен ўз қадримни юз баравар ошираман!

Аммо, ҳеч қачон ўзим қила олишим мумкин бўлган, аммо улгурмаган ишларим ҳақида бир оғиз ҳам гапирмайман. Дунёнинг ўзи менинг меҳнатим ва қобилиятимни кўриши ва тан олиши керак. Агар кимдир мени мақтай бошласа ёки ўрناق қилиб кўрсатса, демак Яраганнынг ўзи менга шуни раво кўрибди деб ҳисоблайман ва камтаринлик ила қабул қилишга уринаман.

Бугун мен ўз қадримни юз баравар ошираман!

Биргина буғдой донидан шу қадар кўп дон пайдо қилиш мумкинки, бу билан ҳатто дунёдаги барча омирларни тўлдирса бўлади. Менинг ўша дондан қаерим кам? Мен ундан-да кўпроғига қодирман.



ТУҶҚИЗИНЧИ НОМА

Менинг орзуларим лойдан, режаларим чангдан иборат, мақсадларимга эса етиш амри маҳол. Ҳеч нарса амалда тасдиғини топмас экан, ҳеч қандай қиймат касб этмайди.

Мен бугундан ҳаракатга киришаман!

Дунёда рангли ва мукаммал хариталар жуда кўп, аммо уларнинг ҳеч бири инсонни ўз ўрнидан бир қарич ҳам силжитга олмайди. Жуда кўп қонунлар мавжуд, аммо улар қанчалик адолатли бўлмасин, ҳеч бири бирор-бир жиноятнинг олдини ололмайди. Дунёда ҳеч бир матн йўқки, ҳар қанча доҳиёна бўлишидан катъи назар ўзича бир чақа пул ишлаб, тингловчиларни ҳайратга солсин.

Мен бугундан ҳаракатга киришаман!

Амалиёт! Агар инсон томонидан ҳаракатга келтирилмас экан, хариталар ҳеч қимга наф бермасдан, чанг босиб ётаверади. Инсоннинг ҳаракатсиз ҳеч бир қонуи самара бермайди. Бирор-бир ҳикмат то ундан фойдаланилмас экан, бир чақага қиммат бўлиб қолаверади. Бу номалар ҳам худди шундай. Инсонни у эмас, балки ҳаракат, амалиёт бойитади. Ҳаракат, иш менинг режаларимни мақсад ва орзуларимни ҳақиқатга айлантиради. Амалиёт — бу мен интилаётган омаднинг суви ва нонидир.

Мен бугундан ҳаракатга киришаман!

Менинг оёгимдан гортадиган нарса бу қатъиятсизлигим, сусткашлигимдир. Улар кўркувдан туғилади. Бироқ энди мен асрлар оша мардонавор етиб келган сирдан хабардорман. Энди мен кўркувни фақат иш билан енгиш мумкинлигини биламан. Мен суръатни асло туширмасдан ишлайвераман ва кўркувни енгаман. Ҳаракат билан чегараларни маҳв этиш ва ўзни кўркувдан халос этиш мумкин. Мен ҳаракатим билан кўркув шерини мулойим кумурсқага айлантираман.

Мен бугундан ҳаракатга киришаман!

Энди мен ҳамиша фақат учаётиб, нур таратадиган тиллақўнғиздан ибрат олиб яшайман. Мен тиллақўнғизга айланаман ва кундузлари ҳам куёш нуридан кўра ёрқинроқ кўринишга уринаман. Майли бошқалар капалакдек турфа гуллар узра қанот қоқаверишсин. Мен эса тиллақўнғиз бўламан ва бутун дунё менинг нуримни кўра олади.

Мен бугундан ҳаракатга киришаман!

Мен бутунги ишни ҳеч қачон эртага қолдирмайман. Зотан, менда эртанинг ўзи борми-йўқми билмайман. Менга бошлаётган ишим бахт ёки омад келтиришидан қатъи назар бугундан ҳаракатни бошлайман. Мен шунчаки ишлашни бошлайман, токи мени ҳеч ким укувсиз, ишсиз деяр олмасин. Бахтга эса меҳнат туфайли эришилади. Бахт парваришсиз, ҳаракатсиз нобуд бўладиган ниҳолга ўхшайди.

Мен бугундан ҳаракатга киришаман!

Ҳаракат қиламан, ҳозирок, ҳозирок, ҳозирок! Ҳаракат қиламан!

Ҳозирданок мен бу сўзларни бетўхтов қайтараверман. Мен бу сўзларни ҳар куни, ҳар соат то тану жоним-

га сингиб кетгунига қадар қайтаравераман. Улар худди нафас сингари ҳаётимнинг бир қисмига айланади. Ҳаракат, меҳнат менинг эҳтиёжим бўлиши лозим. Худди киприклар ҳамиша гирпираб тургани сингари мен ҳам ишламасдан туролмайман. Мен ҳамиша ўзимни меҳнатга жалб этарканман, ўзимни ҳар қандай тўсикқа тайёрлаб бораман ва у мени қўрқитолмайди. Ўз меҳнатим билан мен жаҳондаги ҳамма тўсикларга қарши чиқаман. Мен уларни енга олам ан, чунки мен бахтсиз одамнинг родини ўйнамаяпман.

Мен бугундан ҳар акаатга киришаман!

Бу сўзни қайта-қайта такрорлайман. Эрталаб мен тўшагимдан турарканман, бу сўзларни айтаман. Майли омадсизлар ухлайверишсин, мен эса ишлашим керак.

Мен бугундан ҳар акаатга киришаман!

Мен дўконимга киришим билан дарҳол ишимни бошлайман, ўз маҳсулотимни таклиф этишга киришаман. Мен маҳсулотимни рад этишларидан кўркмайман, чунки мен бари бир ишимни давом эттираман.

Гарчи мени омадсизлик кутаётганини аниқ билиб турсам ҳам ёпиқ эшиклар олдида тўхтаб, кўркмасдан уни тақиллатаман.

Мен бугундан ҳар акаатга киришаман!

Агар каердадир чалғиб қолсам, дарров сергак тортаман. Агар нимагадир чалғиб, йўлимдан адашгудек бўлсам, ҳамма орзуларим қулаб тушади.

Мен бугундан ҳар акаатга киришаман!

Агар мен чарчаб қолсам, бугунги ишимни эртага давом эттироқчи бўлсам, мен ўзимни мажбурлаб

Бўлса-да, давом эттиришга ундайман. Шу захоти бугун бирор ишни битирмагунча ишдан тўхтамасликка ҳаракат қиламан.

Мен бугундан ҳаракатга киришман!

Менинг қиймагим қилган ишларим билан белги-ланади. Ишларим кўпайса, кадрим ҳам ошади. Мен ўз ишимни кенгайтириб, омадсизлик яқин йўламайдиган кўчаларни излайман. Мен тинимсиз меҳнат қиламан, шунда омадсизлик ҳам ортимдан қувишдан чарчайди. Агар омадсизлик мени бир жойда тўхтатмоқчи бўлса, мен у бориши мумкин бўлмаган ўнлаб бошқа жойларга ошиқаман. Мен ҳали омадсизлик қулоғимга шивирлаб, кечикканимни англамасдан туриб ишимни битираман.

Мен бугундан ҳаракатга киришман!

Чунки бугун бу — ҳамма нарса, эртани эса ялқовларга қолдираман. Мен ялқов эмасман. Эртага зулм ҳам муруватга айланар, лекин мен зулм эмасман. Эртага заифлар кучлироқ бўлишар, мен эса заиф эмасман. Эртага омадсизнинг ҳам омади чопар, лекин мен бугун улгуриб қолишим керак, чунки мен омадсиз эмасман.

Мен бугундан ҳаракатга киришман!

Агар шер оч қолса, овқатланади, бургутни чанкок қийнаса сувга учиб боради. Ҳайвонлар яшаш учун ҳаракатланишади. Мени ҳам очлик ва ташналик қийнамоқда. Мен омад, бахт ва хотиржамликка ташнаман. Мен фақат иш билан ўзимни фақирликдан, ночорлик кўз-ёшларидан, уйқусиз машғум тунлардан қутқараман.

Мен ўзимни бошқариш ва ўз буйруқларимни бажаришга ўргандим.

Мен бугундан ҳаракатга киришман!



ЎНИНЧИ НОМА

Орамизда кулфат ё бахтсизликка йўлиқиб қолса, Яратгандан мадад сўрамайдиган бирор кимса бормикин? Ғам, бахтсизлик, ўлим, бизнинг қўлимиздан келмайдиган мушкулотлар, биз ҳал қилолмайдиган муаммолар билан юзма-юз келганда, ким Парвардигорга юзланмайди? Дуолар, муножот қаердан ва қачон пайдо бўлганини ҳеч ким билмайдиган қадимий ва чуқур инстинктлар саналади. Бошига мусибат тушганида, ғамташвишга дуч келганида Яратганга нола қилмаган бирор одам бормикин?

Агар кимнингдир юзига қараб қўлингни силкитсанг, у сесканиб, киприк қоқади. Агар тиззанга чертсанг, оёғинг тепага сапчийди. Кимгадир кўрқинчли гап айтиб қолсанг, у беихтиёр “Эй Худо!”, дея хитоб қилади. Нега? Ўша қадимий инстинкт унга нутқ ва хиссиёт ато этади. Ҳатто, эътиқоди заиф одам ҳам оғир дамларда Яратганни эсга олишини тан олади ва бу ҳаётимиздаги сирлардан биридир. Ҳар бир тирик жон, жумладан инсон ҳам мусибат онда ёрдам сўрайди. Бу — инстинкт. Аммо бу хислат бизга нима учун берилган? Бизнинг бу ғайриихтиёрий нидомиз ўзига хос дуо эмасмикин? Нахотки, табиат бу инстинктни паррандаю даррандаларга, инсонларга бериб, уларнинг нидоси Парвардигорга етиб боришини таъмин этмаган бўлса? Акс ҳолда табиат бу инстинктни бизга бериб нима қиларди? Мен ҳам энди дуо қиламан, аммо Ундан фақат тўғри йўл кўрсатишни сўрайман,

холос. Мен Қодир эгамдан мол-дунё сўрамайман. Мен ўз қулимга у ёки бу нарсани бажаришни сўрайдиган хожа ҳам эмасман. Мен Яратгандан олтин ёки кимнингдир муҳаббатини қозонишни, катта ғалабалар ёки майда ютуқлар, соғлиқ ва бахт ҳам сўраб ўтирмайман. Мен Ундан биргина нарсани сўрайман: Мен ўзим истаган мақсадларга эришишим учун тўғри йўл кўрсатишини сўрайман, холос. Парвардигор бу ўтинчимни бажо этишига ишонаман. Мен Худодан тўғри йўл сўрайман ва у истаса қабул қилади, истамаса йўқ. Иккинчи ҳолат ҳам менинг саволимга етарлича жавоб бўла олади. Агар бола отасидан нон сўраса-ю, уни ололмаса, бу ҳам қандайдир жавоб-ку, тўғрими?

Мен ўзимга маслаҳат, тўғри йўл сўраб дуо қиламан. Менинг дуоларим куйидагича бўлади:

Эй бутун борлиқни Яратган эгам, бу оламга фақир ва ёлғиз бўлиб келган мендек бандангдан карамингни дариг тутма! Дунёда мени қўллаши мумкин бўлган энг қудратли қўлнинг соҳиби Сенсан. Агар Сен мадад бермасанг, тақдир сўқмоқларида адашиб, бахт ва омад йўлини ҳеч қачон топа олмайман.

Сендан олтин ва қимматли либослар сўрамайман, ўз қобилиятимни намоён этиш учун имконият ҳам сўрамайман. Фақат бир нарсани сўрайман — мени шундай йўлга бошлагинки, ўз қобилиятим билан этишим мумкин бўлган ҳамма нарсага муяссар бўлай.

Ўз ризқини топиб ейиши учун шер ва бургутга ўтқир панжалар ва тирноқлар ато этдинг. Менга ҳам шундай куч, гайрат ва ақл ато этгинки, улар ёрдамида одамлар орасида шерга, ўз ишимда эса бургутга айланай.

Ҳамиша камтарин ва камсуқум бўлиб қолишимга ўзинг кўмак бер, ҳаддан ортиқ кибрланиб кетмаслигим учун қаршимда тўсиқлар тиклагин, аммо мени галаба билан бирга келадиган қувончлардан мосуво қилма.

Ҳеч қачон бировларнинг таъсирини остига тушиб қолишимга йўл берма, мени шундай бошқаргинки, мен бошқалар ҳеч нарса топа олмаган ердан омад уруғларини топа олай. Руҳимни синовдан ўтказма оладиган кўрқув юбор, шу билан бирга уни енга оладиган қувват ҳам ато этгинки, мен ўз омадсизликларим устидан кула олай.

Менга кўзлаган барча мақсадларим ижобатини қўришга етгулик умр бер, шунингдек, бугунги кунимни худди ҳаётимнинг сўнгги кунидек яшашим учун ўз ёрдамингни аяма.

Нутқимга, ўзимга илҳом бахш этгинки, унинг ёрдамида муваффақиятга эришай, аммо уни гийбат ва фаҳш сўзларга банд бўлишдан асра.

Менга куч-қувват ва қатъият бағишла. Нигоҳимни ўткир қилгинки, ўз имкониятларимни кўра олай. Шунингдек, ўз кучимни тўғри йўналтиришим учун сабр ва қобилият ато қил.

Мени ёмон одатлардан ҳалос эт, ахлоқимни гўзал қилгин. Мени бемор ва ожизлар билан ҳамнафас қилгин, бу оламда ҳамма нарса ўткинчи эканини тушунишим учун идрок бағишла.

Майли, мени бошқалар кўра олмасан-да, менинг қалбимни одамларга нисбатан меҳр ва оқибат билан тўлдир. Токи, мен ўз душманларимни дўстларимга айлантира олай.

Агар бу истақларим Сенга мақбул бўлса, уларни ижобат айла! Мен Сен яратган борлиқ узумзоридоги кичик бир шингилман. Аммо Сенинг ироданг ила мен

бошқалардан фарқтаниб тураман. Дарҳақиқат, мен ўзим интилайётган мақомга муносибман, бу йўлда Сен ўзинг менга раҳнамолик қил.

Ёрдам бер менга Раббим, ўзинг йўл кўрсат!

Сен зиммага юклаган вазифаларни тўла-тўқис ба-жо келтирмогим учун куч-қувват ато эт!

Ё Раббим, мендек бенаво тожирдан марҳаматингни аяма. Ўзинг қўлла, ўзинг қувватла Раббим!





УЗОҚ КУТИЛГАН МЕҲМОН

Хафид бу номаларнинг навбатдаги эгаси келишини кутиб, ўз касридаги ҳужраларнинг бирида ёлғиз ўтирарди. Хафиднинг ёнида кекса хизматкор Эрасмусдан бўлак ҳеч ким қолмаганди. Вақт ўтиб борарди. Қиш ўз ўрнини баҳорга, баҳор ёзга, ёз эса яна қишга бўшатиб берарди. Қарилик ўз илшини қилди. Хафид энди камдан-кам ҳолларда касридан ташқарига чиқар, асосан боғида ўтирарди.

У кутарди. У ўзининг афсонавий бойлигини одамларга таркатиб берганидан кейин ҳам уч йил кутди.

Мана кунларнинг бирида Шарқдан, саҳро тарафдан шаҳарга бир ажнабий кириб келди. Ўрта бўйли ажнабий оқсоқланганча Дамашққа кириб, ҳеч кимдан ҳеч нарса сўрамай, тўғри Хафиднинг касрига йўл олди. Эшик олдида турган Эрасмус ажнабийга бошдан-оёқ разм солиб чикди.

– Сенинг хожанг билан гаплашмоқчи эдим, – деди ажнабий тавозе билан бош эгиб.

Унинг кўримсиз қиёфасига киборларга хос муомаласи мос тушмай турарди. Оёғидаги сандали йиртилиб кетган ва ингичка чилвир билан боғланган, оёқлари эса шилиниб, яра-чақа босиб кетганди.

У елкасига туя жунидан тўқилган, аллақачон ямок тушган эски чакмонни ташлаб олганди. Узун сочлари офтоб нурларида оловланиб турар, юзлари жазирамада

қорайган эди. Факат ёркин рангли кўзлари унинг ичидаги ғаройиб бир ёғдуни яккол акс эттирарди.

Эрасмус ажнабийга шубҳали термилди:

– Хожамда нима ишинг бор? – сўради у ниҳоят. Ажнабий орқалаб олган эски каноф тўрвасини ерга қўйиб, қўлларини олдинга чўзди.

– Мендан ранжима о, яхши одам, – илтижо қилди у. – Хожанга бирор ёмонлигим йўқ. Мен қароқчи ҳам, тиланчи ҳам эмасман. Менга бировнинг бир чақаси керакмас. Мен сенинг хожанг билан кўришишим ва у эшитишни истаётган гапни етказишим керак. Агар у мени эшитишни истамаса, ўша заҳоти чиқиб кетаман.

Эрасмус иккиланиб қолди. Нотаниш кимсанинг гаплари унинг ўта олийжаноб ва меҳрибон одам эканлигидан далолат берарди. Шу боис Эрасмус уни хожасининг қошига бошлади.

– Орқамдан юр, – деди ва қасрнинг ичига қараб кетди. Нотаниш одам оксоқланганича унга эргашди.

Бокқа кираркан Эрасмус Хафидни учратди. У мудраб ўтирарди. Эрасмус бир неча бор йўталганидан сўнг хожаси кўзини очди.

– Мени афв этгайсиз, хожам, – деди Эрасмус, – лекин бир одам сиз билан гаплашмоқчи бўлиб турибди.

Хафид бошини кўтариб, Эрасмусдан сал орқарокда турган ажнабийга қаради. Ажнабий чуқур таъзим билан гап бошлади:

– Аввало айт-чи, сен дунёнинг энг буюк савдогаримсан? – дафъатан сўради ажнабий.

Хафид хиёл ковок уйиб, бош ирғади:

– Ҳа, мени қачонлардир шунақа деб аташган. Аммо мен анчадан бери сен айтган буюклик шоҳсупасини тарк этганман. Мендан нима истайсан?

Меҳмон қаддин и ростлаб, Хафидга қаради. Дафъатан олдинга бир қадам босди-ю, яна тўхтаб қолди. Афтидан узоқ йўл уни ҳолдан тойдирганди. Ажнабийнинг кўзлари чакнаб, жабрдийда қиёфаси унга ўзгача ифода бахш этиб турарди.

– Менинг асл исмим Савл, мен Қуддусдан она шаҳрим Тарсга қайтыпман. Менинг кийимимни кўриб ажабланма. Мен йўлтўсар қароқчи ёки тиланчи эмасман. Тарс ва Рим фуқаросиман. Аввал устачилик қилганман, кейин устоз Гамалаилдан сабоқ олганман. Мени баъзилар Павел ҳам дейишади.

Ажнабий гапиришга ҳам қийналар, баъзида нафаси бўғзига тикилиб қоларди. Хафид меҳмонга етарлича эҳтиром кўрсатмагани учун ўзидан хижолат бўлди ва узр сўради:

– Мени афв эт, йўловчи, марҳамат, ўтиришинг мумкин.

Павел миннатдорчилик билан бош ирғади, аммо турган ерида қолаверди.

– Сенинг ёнингга эҳсон сўраб эмас, фақат сен менга беришинг мумкин бўлган маслаҳат ва ёрдам сўраб келдим, – давом этди у. – Аммо, ундан аввал бу ёққа келаётганимда Дамашқ йўлида юз берган воқеаларни сўзлаб беришимга изн бер.

Эрасмус, хўжайинига қараб, қандайдир ишора қилганди, хожаси унинг бу ҳаракатини сезмаганга олди. У қутилмаган меҳмонни диққат билан кўздан кечириб, ҳикоясини тинглашга рози эканини билдириб бош ирғади.

– Мен сенга бошимни кўтариб туришим учун қарилик қиламан, – деди Хафид. – Шу боис, ўтириб гапиравер, мен сени эшигаман.

Павел тўрвасини ерга кўйиб, Хафиднинг каравоти ёнидан жой олди. Хафид эса унга ҳамон кизиксиниб қараб турарди.

– Тўрт йил илгари Ёлгон ҳақиқатларни кўр-кўрона ўрганиб юрган пайтимда Қуддусда авлиё Стефанни оломон қандай тошбўрон қилганини кўргандим. Синедрион уни ибрийлар тангрисига осий бўлгани сабабли ўлимга ҳукм этганди.

Хафид ажабланиб қош чимирди:

– Бунинг менга нима алоқаси бор?

Павел шарт кўлини кўтарди.

– Тинчлан, аслида бунинг сенга алоқаси йўқ. Аммо бу ҳақда гапирмасдан туриб, ўз саргузаштимни бошлай олмасдим. Стефан Исо исмли бир устознинг издошларидан эди. Стефаннинг ўлиmidан бир йил аввал римликлар уни ҳам давлат жиноятчиси сифатида айблаб, чормихга тортишганди. Стефаннинг бор гуноҳи Исони Масих ва пайгамбар дея тан олганида эди. Зотан кўшлаб пайгамбарлар унинг келишини аввалдан башорат қилишганди. Стефаннинг айтишича, римликлар буюк пайгамбарни ҳеч бир гуноҳсиз қатл этишган. Бундай гапларни тилга олиш ўлим билан баравар эди ва шундай бўлди ҳам. Бу ҳодисада мен шунчаки томошабин эмас, иштирокчи ҳам эдим. Ўша пайтларда мен жуда ёш ва такводор эдим. Мен ўша пайтда ўз эътиқодимизнинг ҳақиқий посбонларидан эдим, шу боис менга кўшинга бошчилик қилиб. Дамашққа келишни ва Исо издошларини йўқ қилиш гопширилган эди.

Эрасмус Хафидга зимдан кўз ташлади. Унинг назарида хожаси ажнабийнинг хикоясини бефарқлик билан тингламоқда эди. Бунақа дайди йўловчилар Шарқдан кўп келарди. Ажнабий жим қолди. Богда сирли

сукунат чўкди. Бу жимликни фақат богдаги фавворанинг шаркираши бузиб турарди жолос. Кўп ўтмай Павел яна тилга кирди:

– Хуллас, мен Исонинг тарафдорларини қатл этиш, қолганларнибу йўлдан қайтариш учун турли қийноқларга солиш иштиёқи билан Дамашкқа бораётгандим, йўлда кўзим илиниб туш кўрибман. Эсимда: аввалига ноаён бир куч мени тиз чўкишга мажбур қилди. Кейин гойибдан бир овоз эшитдим: “Павел, нега мени таъқиб этмокдасан?”, “Кимсан?” деб сўрадим. “Мен ўша, сен таъқиб қилаётган Исоман, — деди ҳалиги овоз.— Энди ўрнигдан туриб, Дамашкқа киравер, сенга нима қилишинг кераклигини ўша ерда айтишади”. Мен шу захоти ўрнимдан турдим. Аммо ҳеч нарсани кўролмас, худдики кўр бўлиб қолгандим. Мени кўлимдан тутиб, Дамашкқа олиб киришди. Мен уч кун давомида Исонинг издошларидан бирининг уйида турдим. Шу уч кун мен туз ҳам тотмадим. Ҳатто томоғимдан сув ўтмасди. Шу пайт мени йўқлаб Анания исмли бир киши келди. Унинг ҳам тушида илоҳий амр бўлган экан. У кафтини менинг кўзларим устига қўйганди, қароқларимга яна нур эниб, дунё жо бўлди. Кейин бемалол овқатлана олдим. Аввалги кучим қайтиб келганди.

Кутилмаганда Хафид хиёл эгилиб, сўради:

– Кейин-чи, кейин нима бўлди?

– Мени ибодатхонага олиб боришди. Аммо Исонинг издошлари мени кўриб, кўрқиб кетишди. Чунки улар менинг бу шаҳарга нима мақсадга отланганимдан огоҳ эдилар. Бирок, мен улар билан кўшшилиб ибодат қилдим, Исонинг пайғамбар эканига иймон келтирдим. Аммо, уларнинг ақсарияти менга бари бир ишонишмади. Улар “бу кимса шунчаки бизни лақиллатаяпти, бизни таниб

олиш учун келган, эртага ҳар биримизни топиб, қатл этади”, дея хавотирда эдилар. Ҳаммани Масихга иймон келтирганимга ишонтаришим қийин кечди. Мени кўпчилик ўлдирмоқчи ҳам бўлди. Шундан сўнг қочиб яна Қуддусга келдим. Қуддусда ҳам шу нарса такрорланди. Исонинг тарафдорларидан ҳеч бири мени тан олишни истамеди. Гарчи ибодатхонада тавба қилган бўлсам-да, ҳамма мендан ўзини олиб қочарди. Қанча ибодат қилмай, Исо ҳақида ҳар қанча гапирмай, бари бефойда эди. Мени биров эшитмасди. Кунларнинг бирида бир ибодатхонага бориб қолдим. Ибодатхона олдидағни савдо расталарида қурбонлик учун кўзичоқлар ва қушлар сотишмоқда эди. Ўша ерда яна ғойибдан овоз эшитдим.

– Бу гал нимани эшитдинг? – сўради Эрасмус худди хожаси сингари ажнабийнинг ҳикоясига қизиқиши ортиб бораётганини яширмай. Йўловчи ҳайрат ичида мулозимга қаради. Хафид эса ҳикояни давом эттириши учун ажнабийга ишора қилди.

– У менга шундай деди: “Тўрт йилдирки, сен одамларни иймонга даъват этасан. Аммо, сени ҳеч ким эшитмаяпти. Сен ҳар бир сўзингни худди савдогар молини мақтагандек, ўтказа билишинг керак. Мен ҳам ўз мақсадимни масалларим ёрдамида англаганман. Йиртиқ тўр билан кўпроқ қуш тута олмайсан. Дамашққа кайт ва одамлар дунёдаги энг буюк савдогар деб атайдиган инсонни кидириб топ. Унга одамларга Менинг сўзларимни етказмоқчи эканингни айт. У сенга нима қилиш кераклигини айтади”.

Хафид Эрасмусга тезгина назар ташлади. Кекса хизматкор хожасининг нигоҳларидаги сўзсиз саволни илғаб олди. “Наҳотки, бу жулдур ажнабий менинг хожам

шунча йилдан бери кутаётган одам бўлса?” – деган хаёл унинг миясидан чакнаб ўтди.

Хафид кўлини Павелнинг елкасига ташлаб, сўради:

– Энди менга айт-чи, Исо деганинг ким ўзи?

Павел худди унга ғойибдан куч окиб кираётгандек илҳом билан гапириб берди. У Хафидга Исо ва унинг қисқатгина ҳаёт йўли ҳақида гапириб берди. Унинг айтишгича, одамлар башорат қилган нажоткор Масих келишини узоқ ва катта орзу-умидлар билан кутишган. Ажнабий аввал Яҳё алайҳиссалом воқеаси ва унинг ортидан Исонинг зухур этилганини айтиб берди. Исонинг кўпгина мўъжизалари, касалларни даволагани, ҳатто ўликларни тирилтирганини ҳам ҳикоя қилди. Кейин эса, малъунлар Исони хоинларча хочга михлашганини, кейин пайғамбарнинг қайта тирилиб, фалакка, Парвардигор хузурига кўтарилганини сўйлади.

Сўзининг хотимасида ўз ҳикоясига ҳақиқат тусини бериш учун бўлса керак, оёғи остида турган тўрванинг боғичини ечиб, у ердан қизил рангли ёпинчикни чиқарди.

– Қара, хожам, – деди Павел тўлқинланиб, матони Хафиднинг қаршисида ёзиб кўрсатаркан, – мана бу — Исонинг бор-йўқ бисоти. Бу дунёда унинг шундан бошқа бирор моли бўлмаган. Уни хочга михлашганда, римликлар бу мато кимга тегишини аниқлаш учун қуръа ҳам ташлашган. Мен бу матони сотиб олиш учун қанча молим ва вақтимни сарфламадим.

Хафид оқариб кетганди. У титраб-қакшаб қип-қизил қон доғлари кўриниб турган ёпинчикка қўл узатди. Эрасмус, хожасининг юзидаги ҳаяжонни кўриб, унга яқинлашди. Хафид то матонинг бир четидагидаги Толи ва Патроснинг таниш савдо белгисини топмагунча айлангириб кўраверди.

Павел ва Эрасмус кекса савдогар бу эски матони юзига босганча унсиз йиглаётганини жим кузатиб туришарди. Хафид бу матони минглаб ёпинчиклар орасидан ҳам бемалол ажрата оларди. Шу пайтгача унинг кўлидан бундай молларнинг қанчаси ўтди. Аммо илк ёпинчик воқеаси кечагидек унинг ёдида.

– Исонинг туғилиши билан боғлиқ нимани билсанг, айт, – пичирлади Хафид, ҳайрагдан донг котиб турган Павелга юзланиб.

– У бизнинг дунёга жуда оз нарса билан келди ва ундан-да озроқ нарса билан кетди. У Байт-Лахм яқинидаги ғорда, император Тиберий ҳукмронлиги пайтида туғилганини биламан, холос.

Хафид жилмайди, унинг табассумида болаларга хос беғуборлик ва хуррамлик акс этарди. Хафиднинг ажин босган юзидан ёш томчилари думалади. Уларни бир четга сидираркан, деди:

– Исо туғилган фурсатда осмонда ёрқин бир юлдуз пайдо бўлмаганми? Бунақа юлдузни бу оламда ҳали ҳеч ким кўрмаган...

Павелнинг ҳайратдан оғзи очилиб қолганди. У нимадир демоққа уринса-да, овози чикмади.

Бир неча дақиқа жимликда ўтди. Сўнг Хафид кўлини кўтариб, Эрасмусни ёнига чорлади.

– Менинг садокатли кекса дўстим, минорага чикиб, ўша сандиқчани олиб кел. Ниҳоят менинг ворисим кимлиги маълум бўлди...

МУҲДАРИЖА

Муқаддима.....	3
<i>Биринчи боб.</i> Саховатдан саховатгача	10
<i>Иккинчи боб.</i> Сандикчадаги сир	15
<i>Учинчи боб.</i> Хафиднинг Болалиги	22
<i>Тўртинчи боб.</i> Байт-Лахмга қилинган сафар	32
<i>Бешинчи боб.</i> Эҳсон қилинган ёпинчиқ.....	37
<i>Олтинчи боб.</i> Сирли номалар	42
<i>Еттинчи боб.</i> Орзулар сари илк кадам.....	48
<i>Саккизинчи боб.</i> Биринчи нома.....	52
<i>Тўққизинчи боб.</i> Иккинчи нома.....	57
<i>Ўнинчи боб.</i> Учинчи нома	62
<i>Ўн биринчи боб.</i> Тўртинчи нома	66
<i>Ўн иккинчи боб.</i> Бешинчи нома	70
<i>Ўн учинчи боб.</i> Олтинчи нома.....	74
<i>Ўн тўртинчи боб.</i> Еттинчи нома.....	79
<i>Ўн бешинчи боб.</i> Саккизинчи нома	83
<i>Ўн олтинчи боб.</i> Тўққизинчи нома.....	87
<i>Ўн еттинчи боб.</i> Ўнинчи нома.....	91
<i>Ўн саккизинчи боб.</i> Узоқ кутилган меҳмон	95

УЎК:159.9(73)

КБК 88.53

M24

Мандино, Ог.

M24 Дунёнинг энг буюк савдогари/Ог Мандино; тарж.
Р. Жабборов. – Т.: «DAVR PRESS» НМУ, 2016. – 104 б.

ISBN 978-9943-984-21-9

УЎК:159.9(73)

КБК 88.53

Маърифий-оммабон нашр

ОГ МАНДИНО

**ДУНЁНИНГ ЭНГ БУЮК
САВДОГАРИ**

Бош муҳаррир Асрор Мўмин
Масъул муҳаррир Хосият Ражабова
Муҳаррир Адолат Файзиёва
Бадий муҳаррир Жаҳонгир Абдужалилов

Нашриёт лицензия рақами АІ № 213
2015 йил 19 февралда нашриётга топширилди.
2015 йил 20 мартда босишга рухсат этилди.
Бичими 84x108 ^{1/32}. «Times New Roman» гарнитураси.
Шартли босма табағи 5,46.
Нашриёт ҳисоб табағи 3,88. Адади 1000 нусха.
1039-сонли буюртма. Баҳоси шартнома асосида.

**Оригинал макет «DAVR PRESS» нашриёт-матбаа
уйида тайёрланди.**

**«DAVR PRESS» НМУ МЧЖнинг матбаа бўлимида
офсет усулида чоп этилди.**

**Манзил: Ўзбекистон Республикаси, 100156,
Тошкент шаҳри, Чилонзор тумани, 20-А даҳа, 42-уй.**

Тел: + (99871) 120-1299;

Маркетинг бўлими: + (99871) 120-1233; 120-1202.

Web: www.davrpres.uz

E-mail: davt-press@mail.ru